

**FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE**

**ÚSTAV
TRANSLATOLOGIE**

Bakalářská práce

Komentovaný překlad

Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt

Commented translation

Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt

Ráda bych touto cestou v abecedním pořadí poděkovala Ing. arch. Janu Bártovi za konzultaci historických reálií a problematických míst týkajících se pražské architektury a také za poskytnutí potřebné odborné literatury k těmto tématům, Luďkovi Frýbortovi za jazykovou pomoc a Mgr. Monice Žárské za cenné rady a připomínky, pomoc při řešení konkrétních překladatelských problémů a celkové vedení práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 5. 2012

Podpis

Anotace

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit český překlad vybraných kapitol knihy Hartmuta Bindera *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* a opatřit ho odborným komentářem. V rámci komentáře jsem nejprve výchozí text analyzovala podle Christiane Nordové, v další části se pak zaměřila na konkrétní překladatelské problémy, na které jsem při překládání narazila. Musela jsem se potýkat s problémy jak jazykovými, tak těmi, které vyvstaly z konfrontace německé a české kultury. Při překládání jsem se snažila text co nejlépe přizpůsobit českému čtenáři, přímo ho oslovovat a zpříjemnit a usnadnit mu orientaci v pražských památkách a literatuře.

Klíčová slova: Praha, němečtí spisovatelé, průvodce, dějiny, překlad, komentář

Annotation

This thesis is focused on translation of several chapters chosen from the book *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* by Hartmut Binder and on a skilled commentary of this translation. Within the commentary I firstly analyzed the source text according to Christiane Nord and secondly dealt with specific translation difficulties I met during the translation. I had to deal with both linguistic and cultural translation problems. During the translating I made efforts to adapt the text to Czech reader and to address the translation directly to him in order to let him to get acquainted with Prague's sights and literature.

Key words: Prague, German writers, guide-book, history, translation, commentary

OBSAH

OBSAH	4
1. ÚVOD	6
2. PŘEKLAD	7
3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA PODLE CHRISTIANE NORDOVÉ	50
3.1. Vnětextové faktory	50
3.1.1. Vysílatel	50
3.1.2. Intence	50
3.1.3. Příjemce	50
3.1.4. Médium	51
3.1.5. Pragmatika místa	51
3.1.6. Pragmatika času	52
3.1.7. Motivace	52
3.1.8. Funkce textu	52
3.2. Vnitrotextové faktory	52
3.2.1. Téma	52
3.2.2. Obsah	53
3.2.3. Presupozice	53
3.2.4. Výstavba, členění a suprasegmentální prvky	54
3.2.5. Nonverbální prostředky	55
3.2.6. Lexikum	55
3.2.7. Syntax	56
3.2.8. Styl	56
4. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY	57
4.1. Lexikální problémy	57
4.1.1. Kompozita	57
4.1.2. Německé dobové výrazy	58
4.1.3. Toponyma	58
4.1.4. Propria	59
4.1.5. Třetí jazyk	60
4.1.6. Další lexikální problémy	60
4.2. Syntaktické problémy	61

4.2.1.	Dělení souvětí do kratších vět	61
4.2.2.	Interpunkce	62
4.3.	Stylistické problémy	62
4.4.	Gramatické problémy.....	63
4.4.1.	Přechylování	63
4.4.2.	Pasivum	64
4.5.	Ostatní problémy.....	64
4.5.1.	Problematický odstavec v podkapitole <i>U staré školy</i>	64
4.5.2.	Odkazy v textu	65
4.5.3.	Citace literárních děl.....	65
4.5.4.	Německý vs. český pohled na evropské dějiny	66
4.5.5.	Poznámky pod čarou	66
4.5.6.	Vynechání/doplnění informace	67
4.5.7.	Opravy, poznámky překladatele.....	68
4.5.8.	Věcné chyby v originále	68
5.	ZÁVĚR	72
6.	RESUMÉ	73
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
8.	PŘÍLOHA.....	77

1. ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala knihu německého autora Hartmuta Bindera *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt*, konkrétně jsem pak překládala a opatřila komentářem kapitoly první, *Auf den Spuren von Kafkas, Beschreibung eines Kampfes. Über Karlsbrücke und Kleinseite auf den Laurenziberg*, a kapitolu třetí, *In Kafkas Lebenskreis. Durch Altstadt und Juden-Ghetto*. Binder na mnohých místech v obou kapitolách cituje básně německy píšících pražských autorů a tyto podkapitoly jsem se ve svém překladu z praktických důvodů rozhodla vynechat. Na mnoha jiných místech cituje věty, častěji však celé pasáže z děl pražských, především německy píšících autorů. V takových případech jsem citované pasáže dohledávala a opisovala z českých překladů daného díla. Tato pasáže jsou v překladu zvýrazněny kurzívou a odsazením do středu. Podkapitoly obsahující citace z děl, která dosud nebyla přeložena do češtiny, jsem se rovněž rozhodla ve svém překladu vynechat.

Práce se skládá z vlastního překladu, překladatelské analýzy podle Christiane Nordové a řešení konkrétních překladatelských problémů, se kterými jsem se při překládání musela potýkat. Jednalo se o problémy jak jazykové, tak i faktické. Na konci práce jsem na základě konkrétních řešení shrnula, co bylo mým cílem a jakými zásadami jsem se při překladu řídila.

2. PŘEKLAD

První procházka:

PO STOPÁCH FRANZE KAFKY *POPIS JEDNOHO ZÁPASU*

Přes Karlův most a Malou Stranu na Petřín

Karlův most s malostranskou mosteckou věží v pozadí

Po stopách Franze Kafky

Popis jednoho zápasu

Naše procházka sleduje trasu hlavních postav vylíčenou v první verzi Kafkova *Popisu jednoho zápasu* a měla by nám zabrat celý den. Kafka v první a třetí části své povídky popisuje procházku zasněženou Prahou, začínající v blíže nepopsaném domě na Novém Městě, vedoucí po Národní třídě, Smetanově nábřeží, přes Karlův most a odtud dále Malou Stranou až na Petřín. Na Petříně v bývalém kamenolomu se mimo jiné odehrává i klíčová scéna z Kafkova *Procesu*.

V *Popisu jednoho zápasu* ovšem chybí údaje o topografii Malé Strany, kudy postavy uprostřed povídky procházejí. Hlavní postava v doprovodu známého, se kterým se právě seznámil na oslavě masopustu, se během této doby totiž oddává vlastním fantastickým představám a ty zcela odvádějí jeho pozornost od vnějšího okolí. Celý příběh je protagonistovým osobním zážitkem, ten ho vypráví v první osobě a čtenář si proto chvílemi Malé Strany a jejích staveb všímá stejně málo, jako hlavní postava sama.

Procházku jsem doplnil o zpáteční cestu, která v Kafkově povídce již popsána není. Měla by nám světoznámý obrázek Prahy nejen ukázat zase v jiném světle, ale provést nás i kolem významných památek a půvabných architektonických počinů, které se znovu a znovu objevují v literárních dílech autorů jako Max Brod, Ota Filip, Jaroslav Hašek, Egon Ervín Kisch, Olly Komendová-Soentgerathová, Milan Kundera, Paul Leppin, Antonín Macek, Rainer Maria Rilke, Jaroslav Seifert, Karl Hans Strobl, Johannes Urzidil, Franz Carl Weiskopf a Franz Werfel.

Ferdinandova třída

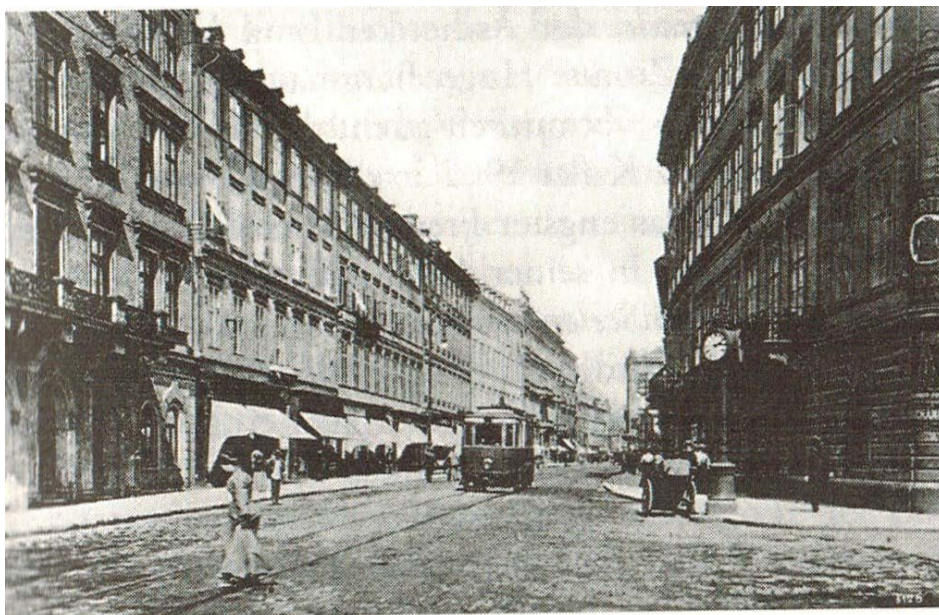
Od roku 1919 Národní třída

Tato k Vltavě vedoucí elegantní ulice plná obchodů sloužila v posledním období habsburské monarchie a za Československé republiky jako promenáda pražských Čechů. Od roku 1864 až do konce první světové války se jmenovala Ferdinandova třída a to na počest císaře Ferdinanda I. (1503-1564), který byl roku 1526 zvolen českým a uherským králem. [oprava: na počest Ferdinanda V. Dobrotivého – pozn. překl.]

Popis jednoho zápasu je Kafkovou první větší dochovanou prózou a existuje ve dvou verzích, vzniklých mezi lety 1904 a 1907 a v zimě 1909/1910. Tato povídka, vyprávěná v ich-formě, je typická pro tradici pražské literatury, a to jak přesným umístěním příběhů- ulice a stavby jsou nazývány svými pravými jmény- tak detailně popsány reáliemi, v nichž se postupně prolíná vnější skutečnost s bizarní neskutečností, příznačnou zejména pro snový střední díl „Povyražení“.

Dorozumívací problémy hlavního protagonisty se svým průvodcem jsou způsobeny slabostí ega a poruchou vztahovosti hlavního hrdiny a způsobují, že v něm jevy okolního světa budí hrůzu. Tyto poruchy osobnosti odrážejí autorovy problémy, které se měly plně rozvinout až později v době, kdy byl zasnouben, pak se ale v literárním díle projeví jinak. V Kafkových raných textech přetváří jeho postavy okolní svět jen zčásti, jejich zvláštnost se vykresluje spíše během jednotlivých vyprávění, věnujících se pouze myšlenkovým sledům nebo halucinacím příslušných postav. Obě hlavní postavy opustily pozdě v noci domácí ples na Novém Městě - je čas masopustu- a jsou na procházce, jejímž cílem je Petřín, ležící na druhém břehu Vltavy.

Když jsme došli na Ferdinandovu třídu, všiml jsem si, že si můj známý začal pobrukovat jednu melodii z „Dolarové princezny“, potichu, ale slyšel jsem ho docela dobře. Co má tohle znamenat? Chce mě urazit? Tedy tahle hudba mně může být v tu chvíli ukradená, i s celou touhle procházkou. Proč se mnou vlastně nemluví? Jestli mě nepotřebuje, proč mě potom nenechal v klidu, v teple u mé benediktýnky a u mých sladkostí? [...]

Ferdinandova třída, pohled směrem k Vltavě

Avšak můj známý šel ještě za mnou, dokonce přidal do kroku, když zjistil, že zůstává pozadu. Nepromluvílo se ani slovo, také se nedalo říct, že bychom běželi. Já však uvažovat, jestli by nebylo možno zahrnout do některé postranní ulice, vždyť jsem vlastně nebyl k žádné společné procházce zavázán. [...] Mé nohy byly čím dál unavenější a já byl již rozhodnut, že v každém případě půjdu domu a lehnu si do postele, když tu mě jala pochybnost, mám-li teď při odchodu svého známého pozdravit, či ne. Byl jsem však příliš bázlivý, abych odešel bez pozdravu, a příliš slab, abych halasně pozdravil. I zůstal jsem stát, opřel se o domovní zed' ozářenou měsícem a čekal jsem.¹

Bývalé Františkovo nábřeží

Od roku 1952 Smetanovo nábřeží

Na konci Národní třídy odbočme doprava na Františkovo nábřeží, postavené v letech 1841-1845. Z nábřeží se nabízí úchvatný pohled na Vltavu a most Legií, postavený tak, aby vyhovoval tehdejším vzrůstajícím nárokům dopravy, dále na stromy porostlý Střelecký ostrov rozprostírající se pod mostem, na protějším břehu pak na Malou Stranu s její dominantou Pražským hradem. Pokračujeme-li dále po pravé straně, narazíme po chvíli na malý parčík s pomníkem plným kamenných postav s dominantní jezdeckou sochou překlenutou novogotickým baldachýnem, pomník císaře Františka I.

Pomník císaře Františka I.

Smetanovo nábřeží

Po smrti císaře Františka I. se české stavy rozhodly uctít jeho památku postavením pomníku a za příhodné místo zvolily prostor na Františkově nábřeží. Sochařská práce byla zadána Josefu Maxovi a pomník byl odhalen roku 1850. Zobrazuje císaře Františka I. v korunovačním plášti, s českou korunou na hlavě a s žezlem v ruce, obklopeného pětadvaceti postavami. Šestnáct postav znázorňuje tehdejší české kraje, sedmnáctá postava je alegorií Prahy. Horní postavy

¹ KAFKA, Franz. *Popis jednoho zápasu: Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

pod baldachýnem symbolizují vědu, umění, orbu, hornictví, obchod a průmysl. [oprava: vědu, umění orbu, hornictví, obchod, průmysl, mír a hojnost- pozn. překl.]

V březnu 1919 Ministerstvo vnitra nařídilo, že během čtyř týdnů musí být všechny veřejně přístupné symboly habsburské moci odstraněny, nebo alespoň upraveny k nepoznání. Ministerstvo však chtělo zamezit zbytečnému poškozování umělecky hodnotných pomníků, především starších 50 let, a proto se v případě pomníku císaře Františka I. rozhodlo, že odstraněna bude pouze socha císaře a baldachýn i ostatní figury zůstanou na místě. Aby byli ale čeští Pražané nesnesitelnému pohledu na císaře ušetřeni a nemuseli se na něj dívat ani o den déle než nutno, zůstala socha až do svého odstranění v květnu 1919 zakryta. Kafku mohl tento poloprázdný pomník jeho jmenovce později podnítit ke zvláštnímu zamyšlení, které vyšlo pod názvem *On. Zápisky z roku 1920*²:

Býval dříve součástí monumentální skupiny. Kolem jakéhosi vyvýšeného středu stály v důmyslné sestavě symboly vojenského stavu, umění, věd, řemesel. Jedním z těchto mnoha byl i on. Ted' se ta skupina dávno rozpadla nebo alespoň on ji opustil a sám se

protlouká životem. Ani své staré povolání už nemá, a zapomněl dokonce, co tenkrát představoval.

Pomník císaře Františka I. na Ferdinandově nábřeží

²KAFKA, Franz: *Popis jednoho zápasu: Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

V roce 2003 byla kopie jezdecké sochy vytvořená podle originálu uloženého v lapidáriu Národního muzea instalována na původní místo a pomník císaře Františka I. tak znovu získal svůj původní vzhled.

Vydejme se dále po Smetanově nábřeží. Po nějaké chvíli dojdeme k Novotného lávce, chodníku ubíhajícímu doleva nad hladinu Vltavy. Při své noční procházce se tu zastavily také naše postavy z Kafkova *Popisu jednoho zápasu*, aby si v klidu prohlédly rozsáhlou, ve tmě zahalenou Malou Stranu a Smíchov na druhé straně řeky. Z textu vyplývá, že odtud můžeme vzhlédnout doprava „nahoru“ k tyčící se věži Staroměstských mlýnů, stojících na konci nábřeží, do které byly roku 1884 vsazeny hodiny. Jak ale povídka pokračuje, postavy se najednou nachází „pod obloukem“, což nemůže být nic jiného než průchod dělicí Františkovo nábřeží od Křížovnického náměstí a postavy už tedy Novotného lávku musely opustit.

A já neprominul svému známému – učinili jsme právě první kroky po Františkově nábřeží- ani trochu toho zahanbení, které musel při těch slovech cítit.

Jen mi tenkrát přecházely myšlenky jedna v druhou, protože Vltava a čtvrtě na druhém břehu leží ve společné tmě. Pár světel tam planulo a zahrávalo si s očima.

Přešli jsme jízdní dráhu k zábradlí nad řekou, tam jsme stanuli. Našel jsem si strom, abych se opřel. Protože od vody chladně táhlo, oblékl jsem si rukavice, povzdechl jsem si jen tak, jako když člověk stojí v noci nad řekou, potom však jsem chtěl pokračovat v cestě. Jenže můj známý hleděl do vody a nehýbal se. Pak přistoupil těsněji k zábradlí, nohama se již dotýkal železa, opřel se lokty a složil čelo do dlaní. Copak ještě? Vždyť já tu mrznu, musel jsem si vyhrnout límec. Můj známý se protáhl, záda, ramena, krk a horní část těla vykláněl na napjatých pažích přes zábradlí. [...] Když jsem tak ještě pátral po nějakém prostředku, abych mohl aspoň chvíli setrvat u svého známého, napadlo mě, že je mu třeba nepříjemná má dlouhá postava, vedle níž si připadá malý. A tahle okolnost mě tak trápila – bylo ovšem pozdě v noci a nepotkávali jsme skoro nikoho -, že jsem ohnul záda, až jsem se v chůzi rukama dotýkal kolen. Aby však v tom můj známý nezpozoroval záměr, měnil jsem své držení zcela pozvolna, všemožně jsem od sebe odvracel jeho pozornost, jednou jsem ho dokonce obrátil k řece a ukazoval mu nataženou rukou stromy na Střeleckém ostrově a jak se v řece odráží lampy na mostě.

Jenže on se prudce otočil, podíval se na mne – nebyl jsem ještě docela hotov – a řekl: „Poslouchejte, co je tohle? Vždyť vy jste celý nakřivo! Co to tu tropíte?“

„Docela správně,“ řekl jsem s hlavou na švu jeho kalhot, takže jsem se nemohl ani pořádně podívat nahoru. „Vy máte ale bystré oči!“

“Tak šup, narovnejte se! Takové hlouposti!”

“Kdepak,“ řekl jsem a hleděl jsem do blízké země, “zůstanu, jak jsem.”

“To vám tedy řeknu, vy dovedete člověka dopálit. Takové zbytečné zdržování. Tak už toho konečně nechte!”

“Vy ale křičíte! Za tak klidné noci!” řekl jsem. “Ostatně jak si přejete,“ dodal ještě, a po chvíli: “Je tři čtvrti na jednu.” Přečetl si čas patrně na hodinách mlýnské věže.

Hned jsem se narovnal, jako by mě za vlasy vytáhl. Chvilku jsem zůstal s ústy dokořán, aby rozčilení mělo kudy odejít. Rozuměl jsem mu, posílá mě pryč. U něho prý pro mne není místo, a jestli přece jen tu nějaké je, není aspoň k nalezení. A pročpak prý, mimochodem řečeno, mně jde tolik o to, abych u něho zůstal. Ne, ne, jen ať si jdu – a to hned – k svým příbuzným a přátelům, kteří už na mne čekají. Jestli ale nemám příbuzné a přátele, musím si ovšem pomoci sám (copak zmůžou nářky!), jen kvůli tomu nemám zmizet o nic míň rychle. Neboť u něho prý mi už nemůže pomoci nic, ani má délka, ani můj apetit, ani má studená ruka. Jsem-li však toho názoru, že u něho musím setrvat, pak je to nebezpečný názor.

“Nepotřeboval jsem, abyste mi to oznamoval,“ řekl jsem, což taky byla pravda.

“Díky bohu, že konečně stojíte rovně. Řekl jsem přece jen, že je tři čtvrti na jednu.”

“Dobře dobře,“ řekl jsem a strčil jsem si dva nehty do mezer mezi trnouchy zuby. “Jestliže nemám zapotřebí, abyste mi něco oznamoval, oč méně potřebuji ještě vysvětlování. Nepotřebuji totiž nic než vaši milost. Prosím prosím, vezměte zpátky, co jste řekl!”

“Že je tři čtvrti na jednu? Ale milerád, tím spíš, že je už dávno tři čtvrti pryč.”

Zvedl pravou paži, trhl rukou a naslouchal kastanětám manžetového řetízku.

Teď podle všeho dojde na vraždu. Setrvám u něho a on napřáhne nůž, jehož rukojeť již tiskne v kapse, podle svého pláště vzhůru a pak proti mně. Je málo pravděpodobné, že se bude divit, jak prostá je celá ta věc, ale možná přece jen, kdož ví. Nebudu křičet, budu se na něho jen dívat, tak dlouho, jak oči vydrží.

“Nuže?” řekl.

Od vzdálené kavárny s temnými okny vylétl jako na bruslích po dláždění strážník. Šavle mu překážela, uchopil ji do ruky, dlouhým skluzem ujížděl teď dál a závěrem učinil takřka obloukový obrat. Posléze ještě slabě zavýskl a s hlavou plnou melodií pokračoval v bruslení.

Teprve tento strážník, který tu dvě stě kroků od nadcházející vraždy viděl a slyšel jen sám sebe, mi nahnal jakýsi strach. Shledal jsem, že se mnou je na každý pád konec, ať se nechám probodnout, nebo uteču. Nebylo pak ale líp utéci a vystavit se tak pozvolnější, tedy bolestivější smrti? Důvody pro výhody tohoto druhu smrti jsem neměl hned po ruce, avšak poslední chvíli, která mi zbývala, jsem nesměl utrácet hledáním důvodů. K tomu bude čas později, až dospěju k rozhodnutí, a já k rozhodnutí dospěl.³

Kafka na tomto místě zmiňuje jakousi kavárnu. Zvážíme-li místo, na kterém stojíme a kam se odsud dá dohlédnout, musí se bezesporu jednat o „Café Bellevue“ (č. 18/329). Kavárna sídlila v novostavbě postavené roku 1895 v holandském stylu (červené cihly a zlaté obrubně oken), po Sametové revoluci v roce 1989 byla jako vinárna a restaurace znovu otevřena pod svým starým jménem. Budova se stejnou fasádou stojící přes ulici směrem k řece, postavená rovněž v roce 1895, jsou takzvané Královské lázně (č. 16/330), kde byl dle pověsti držen v zajetí král Václav IV. a s pomocí lázeňského děvčete se mu podařilo na loďce uniknout. [oprava: Karlovy lázně (č. 39/198) - pozn. překl.]

Pohled ze Smetanova nábřeží na Karlův most, hrad a katedrálu sv. Víta

³ KAFKA, Franz: *Popis jednoho zápasu. Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

Staroměstská mostecká věž

Křížovnické náměstí

Staroměstská mostecká věž, již musí projít každý, kdo se chce ze staroměstského břehu vydat na Karlův most, je posledním dílem stavitele Petra Parlěře (1330-1399), původem ze švábského Gmündu. Parlěr začal věž stavět sice ještě za vlády Karla IV. (1336-1378), ale dokončil ji až za jeho syna Václava IV. (1378-1419). Oba dva vladaři jsou na věži zobrazeni jako sedící figury v prostoru nad branou, mezi nimi můžeme vidět zkrácené vyobrazení Karlova mostu. Nad nimi na prostředním pilíři mostu, jakoby jeho sochařská výzdoba, stojí socha českého patrona a ochránce sv. Víta. Zcela nahoře na otevřené galerii s věžičkou

Staroměstská mostecká věž se sochou Karla IV.

v každém rohu byly po deset let vystaveny nabodnuté hlavy 27 odbojných českých šlechticů popravených v roce 1621 na Staroměstském náměstí. [oprava: na věži bylo vystaveno pouze 12 hlav – pozn. překl.] V roce 1648 věž odolávala náporu švédských vojáků přicházejících z Malé Strany, jimž se nakonec nepodařilo Staré Město dobýt. Tuto historickou událost připomíná ve své básni *Mír* ze sbírky *Můj domov* (1895) Rainer Maria Rilke.

Na stěně obrácené směrem k soše Karla IV. může oko upřené vzhůru spatřit plastiku chlípného mnicha objímajícího jeptišku. Toto seskupení popisuje Egon Ervín Kisch ve své povídce *Jak Turek na Karlově mostě přišel o svou šavli*, o které zde také bude řeč.

Socha sv. Ludmily

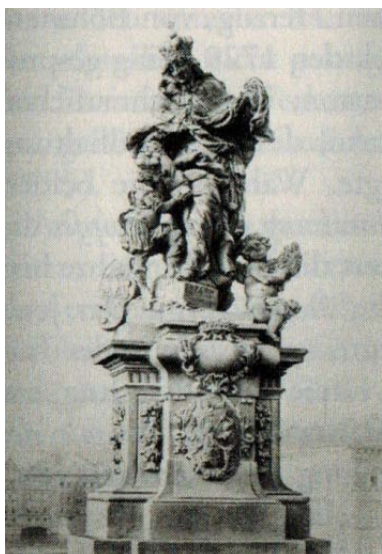
Karlův most

Karlův most, s jehož stavbou započal v roce 1357 Petr Parlěr, avšak dokončen byl teprve v roce 1503, patří mezi nejvýznamnější technické stavby své doby. Za svou dnešní slávu vděčí jednak sochám, lemujícím kamenné zábradlí, jednak nádhernému výhledu na řeku a město, rozprostírající se na obou březích. V roce 1657 zde byl umístěn dnes již neexistující

kříž [oprava: kříž dodnes stojí, nese nápis „*Svatý svatý svatý, Hospodin zástupů*“ – pozn. překl.], v roce 1683 následovala bronzová socha sv. Jana Nepomuckého uprostřed mostu. V průběhu 18. století byla postupně instalována další kamenná sousoší. Mladší skulptury pak přibyly v 19. století, ty už však nedosahovaly týchž uměleckých hodnot jako sochy starší. V novější době bylo mnoho barokních plastik z důvodu jejich záchrany nahrazeno replikami.

Sochu sv. Ludmily vytvořil roku 1730 Matyáš Braun a v roce 1784 ji umístili na osmý pilíř na jižní straně mostu. Manželka prvního českého křesťanského knížete Ludmila vzdělala svého vnuka Václava, českého zemského patrona prohlášeného roku 1729 za svatého, v křesťanské víře. Vedle sochy malého Václava sedí andělíček, který Kafku zaujal svým držením ruky. Zatímco oba noční blouznivci v *Popisu jednoho zápasu* přecházejí přes Karlův most, vytrácí se z vyprávění doposud převládající realistický charakter. Do popředí se teď zřetelně začíná dostávat snový aspekt, typický pro tradici pražské literatury. Tato tradice se způsobem srovnatelným s Kafkovým projevuje například v Nerudově povídce *Z povídek měsíce* ze sbírky *Arabesky* (1864/1880). Vypravěč v tomto cyklu devět nocí za sebou přichází na Karlův most za měsícem, aby se ho zeptal, co všechno vidí a zažívá, když rozlévá světlo po noční Praze. Místa popsaná během těchto rozprav Neruda až pohádkově poetizuje a tato poetizace topografických prvků je jedním z kořenů způsobu zobrazení města, rozšířeného u nás na přelomu století.

Neskutečné děje, popsané v první kapitole *Popisu jednoho zápasu*, lze považovat spíše za jakési halucinace vypravěče, které nám mají pomoci připravit se na střední část textu zvanou „Povyražení“. Tím, že Kafka pouze naznačuje, co hlavní postava jeho vyprávění během noční procházky skutečně pozoruje a co je pouze výplodem jejích představ, prožívá

Socha sv. Ludmily

čtenář tyto fantasmagorie, beroucí na sebe zdání skutečných událostí, společně s ní. Kafkova postava, trpící pocity méněcennosti a bojící se života si je vymýšlí, aby se s jejich pomocí odpoutala od hrozivého, nepřátelského okolí.

Náhle vypravěč rozpřahuje ruce, aby lépe vychutnal měsíc. Začne rukama ve vzduchu pohybovat jako by plaval, takže se odlepí od země a jeho tělo se „bez bolesti a námahy“ začne lehce pohybovat. Zatímco pluje vzduchem, vysní si jména hvězd a lásku jedné bílé oděné dívky, již však začátek povídky o masopustním plese přisuzuje jeho známému.

To byl také ten důvod, proč ho od ní a zbytku společnosti odloudil a pozval ho na noční procházku zasněženým městem. Když se ho teď ale jeho průvodce dotkne, octne se znenadání zpátky ve skutečnosti a představa milované dívky zmizí jako stín ve zdech pražského Starého Města.

Ale ani to by mi bylo nepomohlo, kdyby mi nepřišlo na mysl, že bych mohl být milován dívkou s černou sametkou okolo krku, ne sice ohnivě, ale zato věrně. A bylo to milé od měsíce, že i na mne svítil, a já jsem si ze samé skromnosti chtěl stoupnout pod podloubí Mostecké věže, když mi došlo, že je jen přirozené, že měsíc osvětluje všechno. I rozpráhl jsem s radostí paže, abych měsíc naplno vychutnal. A pocítil jsem lehkost, když mé mátožné ruce začaly dělat pohyby jako při plavání a já se bez bolesti a námahy pohnul kupředu. Že jsem to už nezkusil dřív! Má hlava spočívala v chladném vzduchu a zrovna mé pravé koleno plavalo nejlíp, pochválil jsem je poklepáním. A vzpomněl jsem si, že jsem kdysi nemohl ani vystát jednoho známého, který patrně pořád ještě kráčí dole pode mnou, a na celé věci mě těšilo jen, že má paměť je tak dobrá, že uchovává i takové věci. Ale nesměl jsem příliš přemýšlet, musel jsem plavat dál, nechtěl-li jsem klesnout příliš hluboko. A aby mi později nikdo nemohl říci, že nad dlážděním dovede plavat každý, to že nestojí za vyprávění, zvedl jsem se jediným tempem nad zábradlí a plavmo jsem obkroužil každou ze soch světců, kterou jsem potkal.

U páté – právě jsem se sotva pozorovatelnými tempy držel při chodníku – chytil mě můj známý za ruku. Stanul jsem zase na dlažbě a pocítil bolest v koleně.

“Vždycky,” pravil můj známý, přidržuje mě jednou rukou a druhou ukazuje na sochu svatě Ludmily, “vždycky jsem obdivoval ruce tady toho anděla vlevo. Podívejte se, jak jsou jemné! Opravdu andělské ruce! Viděl jste už někdy něco podobného? Vy ne, zato já ano, protože já dnes večer líbal ruce –”⁴

Během velké bouře dne 4. září 1890 se utrhly vory vyvázané proti proudu a zarazily o pilíře mostu, kde vytvořily jakousi hráz. Ta pak kvůli zvýšené hladině tlačila na most takovou silou, že pilíře nevydržely a dva mostní oblouky se zřítily. Jeden z pilířů se sesul tak nešťastně, že sochy stojící nad ním popadaly do proudu. Když pak mohli Karlův most 19. listopadu 1892 konečně zase uvést do provozu, oba podstavce po barokních plastikách, zničených právě

⁴ KAFKA, Franz: *Popis jednoho zápasu: Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

během povodně 1890, zůstaly prázdné. Teprve v roce 1913 a tudíž mnoho let po obou vydáních *Popisu jednoho zápasu* mohla být na jižní zábradlí místo povodní zničené sochy apoštola indiánů sv. Františka Xaverského umístěna kopie. Jako předloha pro rekonstrukci posloužily fragmenty sochy, mezitím vyzvednuté z bahnitého dna Vltavy. Místo sochy sv. Ignáce z Loyoly, nenávratně zničené při povodni, bylo v roce 1938 na severní straně pilíře instalováno sousoší slovanských apoštolů sv. Cyrila a Metoděje.

Není tedy pouze náhoda, že vypravěč svou plavbu vzduchem kolem hlav světců ukončil právě u páté sochy a opět se vrátil na pevnou zem. Je to pochopitelné: náhlá mezera mezi pravidelně stojícími sochami mu jaksi narušila plynulý let a on se mohl snáze vrátit do skutečnosti, aby dál pokračoval v procházce.

Sousoší sv. Vincence Ferrerského a sv. Prokopa

Karlův most

Na zábradlí nad desátým pilířem na levé straně mostu stojí sousoší vytvořené roku 1712 Ferdinandem Maxmilianem Brokoffem, znázorňující sv. Vincence a sv. Prokopa. Postava Prokopa (kolem 1004-1053), oděna v biskupském rouchu [oprava: oděn v opatském rouchu – pozn. překl.] a podpírána mužskými polopostavami- hermovkami, stojí na zádech k zemi sraženého d'ábla. Reliéf vytesaný na soklu na straně směrem k Hradčanům znázorňuje vítězství svatého nad d'áblem: Prokop se roku 1030 stal poustevníkem v údolí Sázavy a později opatem zdejšího kláštera, vyobrazeného vlevo nahoře. Když ho pokouší d'ábel, zapřahuje čerta do pluhu a oře s ním jako s tažným koněm.

Kafka se o tomto sousoší zmiňuje v dopise mladé Minzi Eisnerové z března 1920, s níž se seznámil během lázeňského pobytu v Želízech na Labi. Líčí v něm vykořeněné, neurastenické dívce, trpící stejnými problémy jako sám Kafka, pozitivní a ozdravné účinky zemědělské práce: s její pomocí je možné vyhnat d'ábla nervové slabosti z těla ven.

Každý má v sobě d'ábla, který ho rve a užírá mu noci, a to není ani dobré, ani špatné, to je život: kdyby ho člověk neměl, nežil by. Co v sobě proklínáte, je tedy Váš život. Tento d'ábel je materiál (a v podstatě zázračný), jež jste dostala na cestu a z něhož teď máte něco udělat. Jestliže jste pracovala na venkově, pak to podle mého soudu nebyl žádný únik, nýbrž jste tam vyhnala svého d'ábla tak, jako se někdy vyžene na lepší pastvu i

dobytek, který se dosud živil jen na ulicích Teplic. Na Karlově mostě v Praze je pod jednou sochou světce reliéf, který ukazuje Váš příběh. Světec tam oře pole a do pluhu zapřáhl svého d'ábla. Ten sice ještě zuří (tedy přechodné stadium; dokud není spokojen i d'ábel, není to ještě úplné vítězství), cení zuby, ohlíží se zlým křivým pohledem po svém pánu a křečovitě stahuje ocas mezi nohy, ale ve jhu přece uvízl. Vy sice, Minze, nejste žádná světice a také jí být nemáte a vůbec to není nutné a bylo by to škoda a smutné, kdyby všichni Vaši d'áblové měli tahat za pluh, ale pro velkou část z nich by to dobré bylo a byl by to velký dobrý čin, který byste tím udělala. Neříkám to, protože by se to tak jevilo jen mně, v nejniternějším nitru o to usilujete Vy sama.⁵

Sousoší sv. Jana z Mathy se sv. Felixem z Valois a blahoslaveným Ivanem

Karlův most

Projdeme-li kolem schodů vedoucích z mostu dolů na Kampu ještě o dvě sochy dál, narazíme po levé straně na sousoší od Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa z roku 1714, stojící na předposledním mostním pilíři. Je to populární skupina svatých, kteří vykupovali křesťany z tureckého otroctví. Oskar Wiener ve své knize *Alt-Prager Guckkasten [Staropražské kukátko]*⁶ vzpomíná, jak srdečně se Detlev von Liliencron smál, když během své návštěvy Prahy v květnu 1898 „strčil Kerberovi do otevřené tlamy pomeranč“ poté, co byl na sousoší upozorněn.

Max Brod ve svém autobiografickém románu *Prager Tagblatt [Pražský deník] (1957)* tvrdí, že se jako malý kluk této části mostu bál a nechtěl po ní chodit. Výraz kamenného Turka, mísící v sobě „netečnost s neřestí“ ho děsil do takové míry, že ho pronásledoval i ve snech. Tato socha inspirovala Egona Erwina Kische k napsání etiologické povídky *Jak Turek na Karlově mostě přišel o svou šavli*, převzatou do rozšířeného vydání *Pražského pitavalu* (1952). Jak dokazují historická vyobrazení, nebyla na začátku století šavle kamenného Turka, střežícího ve vězení strádající křesťanské duše, úplná. Tehdy ulomené ostří zbraně bylo při opravných pracích již dvakrát doplněno, takže dnes můžeme na rozdíl od E. E. Kische obdivovat šavli kompletní.

A teď tedy k obsahu povídky: Chudá sedlářova dcera Miluška se vdá za bohatého obchodníka s koberci Patkaniana. Bojí se ale jeho zahnuté šavle, protože jí Patkanian

⁵ KAFKA, Franz: *Dopisy přátelům a jiná korespondence*. Věra Koubová. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2007.

⁶ Hranaté závorky za německým originálem signalizují, že dílo dosud nebylo přeloženo do češtiny - pozn. překl.

vyprávěl, že právě touto šavlí zabil svou první ženu, když mu byla nevěrná. Miluška mezitím najde zalíbení v bývalém učni svého otce Toníkovi. Každé úterý a pátek, když pan Patkanian sedí s přáteli ve vinárně, se milenci večer scházejí na Věčných schodech vedoucích na Petřín. Jednoho dne se však rozloučí později než obvykle a Miluška dostane strach, že její muž něco pozná a zabije ji:

Miluška však ví, že ji zabije. Pádí dolů úzkými uličkami, přes malostranský oblouk mostu. Tam stojí Turek, který ji připraví o život. Chytí jeho šavli a chce- musí ji zlomit. Šavle však drží pevně, nehne se, stejně jako se nehne Turek. Paní Milušku z té bezmoci popadne vztek. Rozhlédne se kolem.

Šikmo na druhé straně mostní vozovky svítí červená lucerna, aby chodci v noci nenarazili na hromadu dlažebních kostek, které tam leží. Zvedne největší kámen, běží zpátky a úplně blízka, vší silou ho vrhne do boku sochy.

Na kusy rozbitá šavle padá na chodník. Tlusté tělo musulmannovo obepíná jen opasek a v něm zastrčená rukověť. Malá opěrka šavle trčí ještě z širokého pláště. Samotná šavle leží na zemi. Roztříštěná.

Rozčilená, ale zároveň i uklidněná, běží paní Miluška dál. Směrem k domovu.

Ten večer vypil pan Patkanian ve vinárně o něco více kořeněného vína. Dělal také ještě víc oči na černovlasou číšnici a zdržel se poněkud déle než jindy. Odbíjela už dvanáctá. Zvedl se a s námahou se soukal do kabátu. Černovlasá číšnice právě uklízela ubrus. Pan Patkanian se k ní přiblížil, aby ji objal. Ona uhnula a oběhla kolem stolu. Pan Patkanian za ní, zahnal ji do rohu a už k ní chtěl přiskočit, ale ona přistrčila mezi sebe a rozdováděného ctitele židli. Pan Patkanian do ní vší silou narazil a ozvalo se křupnutí, jako by si zlomil žebro. Lekl se a nechal toho. Bez dechu, s bolestí v boku odešel.

Doma v ložnici vidí, že jeho žena ještě není doma. V tom Miluška vejde. Ob vyhrkne nějaké nesrozumitelné slovo a zbledne víc než ona. Prudce rozepne kabát i vestu a šíleným máchnutím vytrhne handžár.

Ne, už žádný handžár. Jen rukověť. Čepel je ulomená. Pan Zadriades Patkanian se strnule dívá na zohavenou zbraň.

Pak zkříví tvář do úsměvu vynucené rezignace.

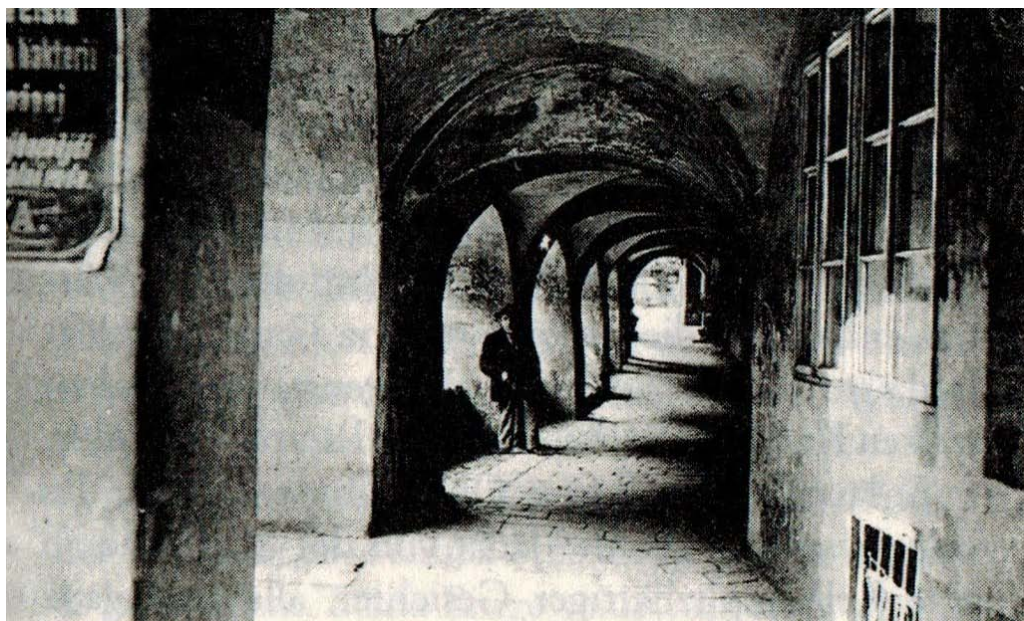
Pod Brokoffovým sousoším svatého Jana z Mathy a svatého Felixe z Valois na pražském Karlově mostě stojí Turek se psem. V opasku nemá nic než rukověť šavle.

Čepel je ulomená. Každý se o tom mlže přesvědčit a uznat, že předcházející příběh odpovídá skutečnosti.⁷

Velkopřevorské náměstí

Velkopřevorské náměstí

Nenechme si ujít zadumanou krásu Kampy a malebný pohled na břeh Čertovky i proto, abychom si mohli zblízka prohlédnout místo děje Kischova románu, o kterém budeme brzy mluvit. Opustíme na konci Karlova mostu dav turistů, hrnoucí se přes Mosteckou ulici a Malou stranu na Hradčany, a vydejme se poklidnější cestou: Těsně před oběma malostranskými mosteckými věžemi odbočíme vpravo kolem průčelí hotelu „U tří pštrosů“ hledícího směrem ke Karlovu mostu a za ním znovu vpravo. Po mostě, vedoucím nad Čertovkou a zároveň pod Karlovým mostem dojdeme až na Kampu, kde zabočíme doprava do Hroznové ulice, znovu přejdeme Čertovku a dostaneme se tak na Velkopřevorské náměstí.

Podloubí na Maltézském náměstí

Na tomto poklidném místě se starými dlažebními kostkami, mezi nimiž stejně jako před sto lety prorůstá tráva, začíná tragická epizoda z románu *Pasák* od Egonu Erwina Kische z roku 1941. Jarda, hlavní postava románu, se narodil po jediné náhodně strávené noci zámožného Němce ze Starého Města a Češky, ženy voraře žijícího na Kampě. Jarda vyrostl

⁷ KISCH, Egon Ervín: *Hřbitov bohatých psů*. Gabriela Veselá a Viera Glosíková. Praha: Labyrint, 2008.

v chudém prostředí ostrova, kde je ženské tělo téměř jedinou věcí, která dokáže vydělat na přežití. Ve třinácti letech se mu jeho o dva roky starší kamarádka svěruje, že se také chystá vydělat si svým tělem, protože kavalíři jsou ochotni za neposkvrněnou dívku dobře zaplatit. Její starší sestra čeká před Velkopřevorským palácem (č. 4/485) a odvede oběť zákazníkovi, čekajícímu na blízkém Maltézském náměstí v budově „U staré pošty“. Jarda se za nimi vyplíží z Kamy a schová se ve „vestibulu“ (novogotická předsíň chráněná mříží z kovaného železa) maltézského kostela Panny Marie pod řetězem, ležícího v blízkosti Velkopřevorského náměstí, aby mohl potají pozorovat, co se děje.

Bývalý hotel „U staré pošty“

Maltézské náměstí č. 8/480

Odtud Jarda pozoruje, jak dívky mizí v budově „U staré pošty“, pohled mu ale částečně zakrývá socha sv. Jana Křtitele od Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa z roku 1715. Budova „U staré pošty“, kde v 18. století sídlila pražská hlavní pošta, měla fasádu stejně jako všechny úřední instituce Rakouska-Uherska natřenou žlutou císařskou barvou a ta se zachovala dodnes. V době před první světovou válkou byl tento dům vyhlášeným hodinovým hotelem.

O Jardu se pokouší závrat', takže se musí opřít o sloup. Zrak mu sice zaclonila žlutá záclona s červenými pruhy, ale jeho pohled ji proniká, vidí za ní chlapa s kozí bradkou, drží v rukou stovku, kope do Bětky a Bětka mu líbá nohy, musí mu líbat nohy, zhanobí Bětku a řehtá se. A pak selže Jardovi zrak. Zmizí mu socha svatého s uschlým věncem na podstavci, zmizí mu červené světlo v lampě, zmizí lampa a vůbec všechno.

Potácivě odtud vyběhne. Nad okny Buquoyského paláce⁸ se naň zubí ze zdi řada zjevení s kozí bradkou, jedno jako druhé, a všechna stahují rolety.

Jardovi vyhrknou slzy z očí a dá se do usedavého pláče. Na jazyku se mu rozlévá hořkost. Tak chutnal kandovaný puškvorec, když si ho jednou koupil u prodavače sladkostí v domnění, že je to pomerančová kůra.

V hrdle mu vyschlo. V žaludku má prázdno. V očích cítí bolest od pláče. Srdce mu poplašně buší. Čelo žhne, vlastně ne, je docela chladné. Do jeho útrap se mu zasekly myšlenky, myšlenky, které ho zraňují do hloubi duše.

⁸ Sochami zdobený Buquoyský palác (č. 2/486) na Velkopřevorském náměstí stojí naproti Velkopřevorskému paláci. Palác byl postaven roku 1682, roku 1738 přestavěn, dnes v něm sídlí francouzské velvyslanectví.

Chtěl by se nějak ukonejšit a namlouvá si: vždyť tamten neznámý chlap je kořen, musí vyklopit stovku.

Najednou však jím prochvěje strašlivá myšlenka, k níž dospěl: holce dají stokorunu, jen když je to poprvé- tak teď už ztratila na ceně. Ztratila na ceně.

Jarda se vyhoupne a má v úmyslu rozběhnout se za Bětkou do hotelu Pošta a varovat ji, rychle, než bude pozdě. Ale není toho schopen. Zdvihne se mu žaludek a malý Jarda zvrací. Hlenovité, nazelenalé kusy žluče se řinou do Vltavy. Všechno se s ním točí, divže málem nespádl do vody, taktak že se zachytil. Má pocit, jako by někdo stál nahoře na mostě a opřen o zábradlí sledoval, co se s ním děje. Vzhledne. Nikdo tam není, jen sochy světců, obrácené k němu zády. Jako by to byly polozaoblené, uhlazené sloupy. Kde je opravili, jsou vidět světlá vsazená místa, zřetelně se odrážejí od původního tmavého kamene. Řemeslníci se ani nenažili zahladit rozdíl. Proč také? Vždyť je to stejně vzadu, takže na tom nezáleží, vždyť lidé, kteří jodu kolem, se dívají na sochy z přední strany a jejich zadní stranu, ne zrovna hezkou, ani nezahlednou. Lidé nemají o ničem tušení. Netuší, co se odehrává v hotelu Pošta. Jinak by si tu tak klidně nevykračovali.⁹

Z Jardy se postupem času stane pasák neboli „ochránce“ dívek, má moc nad jejich životem a smrtí a chová se k nim bezcitně, až se nakonec nakazí pohlavní chorobou a dostane se do konfliktu se zákonem. Propadá se ve společnosti stále níže, až mu nakonec zůstane citově oddána pouze jedna z jeho dívek, kterou si chce vzít. Aby mohl tento plán finančně uskutečnit, rozhodne se okrást vlastního otce, je však přistižen jeho hospodyní a oběsí se.

Kostel Panny Marie Vítězné

Karmelitská

Tento kostel, ležící v Karmelitské ulici, postavili v letech 1611-1613 němečtí luteráni. Po bitvě na Bílé hoře byl kostel přestavěn na katolický a roku 1624 předán řádu bosých karmelitánů, kteří ho zasvětili Panně Marii Vítězné: císařská vojska totiž v roce 1621 [oprava: v roce 1620 – pozn. překl.] proti povstaleckým českým stavům vytáhla do boje právě pod mariánským praporem.

⁹ KISCH, Egon Ervín: *Pasák*. Jarmila Haasová-Nečasová. Brumlovice: Carpe Diem, 1999.

Na prostředním oltáři při severní straně kostelní lodi se nachází tzv. Pražské Jezulátko, jehož kult je rozšířen především v západní Evropě a v Latinské Americe. Tato sotva půlmetrová vosková soška obklopená anděly vlastní velké množství různých oblečků, do kterých ji denně převlékají. Jezulátko má na hlavě korunu osázenou drahokamy, pravou ruku má zdviženou k požehnání a v levé drží říšské jablko.

Tuto sošku pocházející ze Španělska darovala klášteru bosých karmelitánů roku 1628 Polyxena z Lobkovic. Když byl klášter roku 1631 vyplněn vojsky Gustava Adolfa, na Jezulátko se zapomnělo. Po návratu mnichů v roce 1637 bylo ale znovu objeveno, stal se z něj kultovní symbol a od konce 17. století si získalo všeobecnou úctu. Jezulátku se připisuje schopnost uzdravování nemocných včetně dětí. Případ dvou zachráněných dětí z let 1890 a 1891 mohl být znám katolickému spisovateli Paulu Claudelovi, jenž jako francouzský konzul strávil nějaký čas v Praze a během této doby nechal svým dětem nad postel postavit kopii Pražského Jezulátka. V prosinci 1910 napsal báseň *Pražské Jezulátko* zveřejněnou v knize *Galský kohout zpívá*.

Všeobecnou úctu, jíž se Pražské Jezulátko těší, paroduje Bohumil Hrabal v druhé kapitole svého románu *Obsluhoval jsem anglického krále*: Popisuje frašku při pokusu jedné bolivijské delegace nechat v Bolívii vyrobenou, pozlacenou repliku Pražského Jezulátka vysvětit pražským arcibiskupem v katedrále sv. Víta.

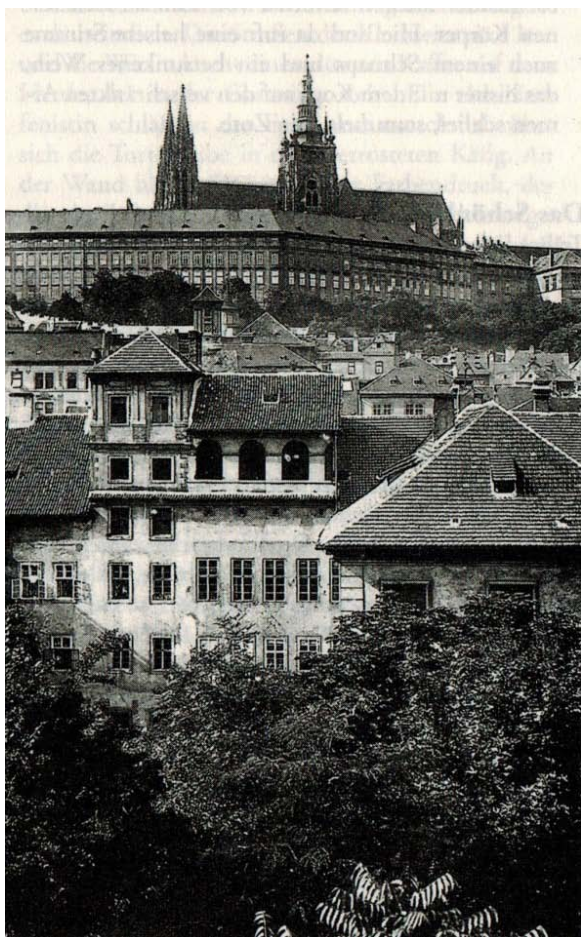
Schönbornský palác

Tržiště č. 15/365

Na konci Tržiště se po levé straně nachází Schönbornský palác postavený v roce 1795, ve kterém dnes sídlí americké velvyslanectví. Z různých poznámek v Kafkově biografii se dá odvodit, že právě v tomto paláci si od začátku března do srpna 1917 pronajímal dvoupokojový byt v horním podlaží za čtyřmi okny, hledícími do palácové zahrady. Svá díla z tohoto období ale Kafka napsal ve Zlaté uličce na Pražském Hradě. Jeho denní program vypadal pravděpodobně takto: Poté co ve dvě hodiny odpoledne skončil práci v Dělnické úrazové pojišťovně, odebral se do bytu svých rodičů na Staroměstském náměstí, aby zde poobědval a přečetl si noviny. Odpoledne se vydal do svého bytu v Schönbornském paláci (možná oklikou, protože mu vyhovovaly dlouhé zdravotní procházky), kde si několik hodin pospal. Navečer se pak snad vydával přes Jánský vršek a Nerudovu ulicí na Hradčany a odtud do Zlaté uličky. Tam přinejmenším na jaře zůstával až do půlnoci nebo i déle a psal, protože se

mu tam dostávalo nezbytného klidu a ústraní pro jeho literární práci. Potom se vracel do Schönbornského paláce, kde se ukládal ke spánku. Právě tady začal v noci z 12. na 13. srpna 1917 chrlít a vykašlávat krev, což byla zásadní událost a kdy se poprvé projevilo, že má tuberkulózu plic. Kafka tuto událost popsal ve svém dopise novinářce Mileně Jesenské v dubnu 1920 těmito slovy:

Asi tak před 3 lety to u mě začalo uprostřed noci chrlením krve. Vstal jsem, vzrušený, jako je člověk vším novým (místo abych zůstal ležet, jak se předpisuje, to jsem se dozvěděl později), také ovšem trochu polekán, šel jsem k oknu, vyklonil se, šel k umyvadlu, přecházel po pokoji, sedl si na postel- pořád krev. Přitom jsem však vůbec

nebyl nešťastný, neboť mi z určitého důvodu bylo pozvolna jasné, že jestli to krvácení přestane, budu po 3,4 téměř bezesných letech poprvé spát. Také to přestalo (neobjevilo se už znovu od té doby) a já prospal zbytek noci. Ráno sice přišla posluhovačka (měl jsem tenkrát byt v Schönbornském paláci), dobrá, až do krajnosti obětavá, ale nanejvýš věcná dívka, uviděla krev a řekla: „Pane doktore, s Vámi to dlouho nepotrvá“. Ale mně bylo lépe než kdy jindy, šel jsem do kanceláře a teprve odpoledne k lékaři. Co následovalo, to není důležité.¹⁰

Pohled ze zahrady Schönbornského paláce na Hradčany. Schönbornský palác v popředí

¹⁰ KAFKA, Franz: *Dopisy Mileně*. Hana Žantovská. Praha: Český spisovatel, 1993.

Petřínská rozhledna

Petřín

Tam, kde Vlašská ulička přechází v kamenné schody nazývané pražskými Němci Věčnými schody, začíná Petřín tvořící východní výběžek Bílé hory. Věčné schody končí u šedesátimetrové Petřínské rozhledny postavené v roce 1891. Vystoupat na Petřínskou rozhlednu (v létě otevřeno do 22:00) se vyplatí zejména kvůli Kafkovi a jeho *Procesu*, neboť z jejího vrcholu se dá pozorovat téměř celá cesta, již musel k smrti odsouzený Josef K. ujit. Přestože Kafka v klíčové kapitole svého díla místa děje přímo nepojmenovává, používá střípky reality svého pražského prostředí, jež se prolíná s poetickou topografií řídicí se jeho vlastními pravidly. Můžeme tak předpokládat, že K. a jeho dva průvodci při své noční cestě k popravišti přechází přes Karlův most, i když v textu o něm zmínka není. Když se totiž odsouzený na chvíli zastaví u zábradlí, všimne si na jednom ostrově osvětleném měsícem, přes jehož štěrkovou cestu často chodíval, „listnatých houštin stromů a keřů“ - evidentně se jedná o Střelecký ostrov, jenž se dá tímto způsobem pozorovat pouze z Karlova mostu. Skupina pokračuje dále kolem sborového velitelství rakousko-uherské armády (č. 15/258) a sídla policie, ležícího na jižní straně Malostranského náměstí - to vysvětluje množství policistů, které Josef K. se svým doprovodem na tomto místě potkává. Nakonec projde několika stoupajícími uličkami identifikovatelnými jako Nerudova a Úvoz, a dorazí ke Strahovskému klášteru. Za ním v té době už město končilo a začínala pole, jak se v *Procesu* pravdivě píše.

Z rozhledny lze východním směrem snadno najít Karlův most s jeho kamennými sochami. Nalevo od něj zelená kupole sv. Mikuláše na Malostranském náměstí převyšuje střechy ostatních domů na levém břehu Vltavy, zatímco barokní fasáda kostela Panny Marie u Kajetánů z roku 1717 značí průběh Nerudovy ulice. Nalevo pod Hradčany začíná ulice Úvoz, přímo stoupající ke Strahovskému klášteru. Na straně směrem k pozorovateli hraničí s klášterní zahradou, na druhé straně ji doprovází zde končící zástavba vícepatrových domů, patřících k městské části Hradčany. Na levé straně od Strahovského kláštera prosvítají mezi stromy části Hladové zdi. Ta měla mimo jiné sloužit i k ochraně kláštera a jako součást rozsáhlého opevnění se vine kolem celého kopce. Zeď dal postavit za hladomoru v roce 1360 Karel IV., aby zajistil práci a obživu strádajícímu obyvatelstvu. Právě Hladová zeď mohla Kafku inspirovat k sepsání povídky z roku 1917 *Při stavbě čínské zdi*.

Ještě dál nalevo, už téměř jihozápadním směrem, ční jako nejvyšší bod návrší Strahovský stadion, postavený na území bývalého Strahovského lomu. Poté co K. se svými

dvěma katy dorazil na pole ležící za klášterem, stačilo pouze odbočit na jih, aby došli do tohoto lomu, kam chtěl Kafka zjevně umístit popravu svého hrdiny.

Tak se rychle dostali ven z města, jež se tímto směrem skoro bez přechodu přimykalo k polím. Malý kamenný lom, opuštěný a pustý, byl poblíž domu ještě docela městského. Zde se pánové zastavili, buď že to místo bylo od počátku jejich cílem, buď že byli příliš vyčerpáni, aby běželi ještě dál. Teď pustili K., jenž bez hlesu čekal, smekli cylindry, utírali si kapesníkem pot s čela a rozhlíželi se po lomu. Všechno bylo zalito měsíčním svitem, jehož přirozenost a klid nejsou dány žádnému jinému světlu.

Pánové se na chvíli zdvořile dohadovali, kdo má provést nejbližší úkoly – vypadalo to, jako by dostali své příkazy nerozdílně – a pak přistoupil jeden ke K., svlékl mu kabát a vestu a potom i košili. K. bezděky zamrazilo, a tu ho ten pán na uklidněnou zlehka poplácal po zádech. Potom pečlivě složil části oděvu jako věci, kterých se dá ještě použít, i když ne v nejbližší době. Aby K. neprodléval bez pohybu na nočním vzduchu, který byl přece jen trochu chladný, zavěsil se do něho a trochu s ním chodil sem a tam, zatímco druhý pán se v lomu poohlížel po nějakém vhodném místě. Když je našel, pokynul a druhý pán tam K. doprovodil. Bylo to blízko u té stěny lomu, kde se těžilo, ležel tam jeden vylomený kámen. Pánové posadili K. na zem, opřeli ho o kámen a položili mu na něj hlavu. Třebaže si s tím dali spoustu práce a třebaže se K. všemocně snažil, aby jim napomáhal, byla jeho poloha stále velmi nucená a nevěrohodná. Jeden z pánů požádal proto druhého, aby mu na chvíli K. přenechal, že ho uloží sám, ale ani pak se to nezlepšilo. Nakonec ponechali K. v poloze, která ani nebyla nejlepší z poloh, jakých se jim dosud podařilo dosáhnout. Pak jeden pán rozepjal šosatý kabát a vytáhl z pochvy, jež mu visela na opasku napjatém kolem vesty, dlouhý, tenký řeznický nůž, broušený po obou stranách, podržel jej ve výšce a zkoumal na světle ostrí. Znova začaly ty odporné zdvořilosti, jeden podal nůž přes hlavu K. druhému, ten jej zas vrátil přes hlavu K. zpátky. K. věděl teď docela jistě, že by bylo jistě jeho povinností, aby se sám chopil nože ve chvíli, kdy si jej podávali z ruky do ruky, kdy se nad ním vznáší, aby se jím probodl. Ale neučinil to, otáčel krkem dosud volným a rozhlížel se. Nedokázal se dokonale osvědčit, nedovedl odejmout úřadům všechnu práci, odpovědnost za tuto poslední chybu měl ten, kdo mu odepřel zbytek síly, které k tomu bylo třeba. Utkvěl zrakem na posledním poschodí domu, sousedícího s lomem. Jako když vyšlehne světlo, rozletěly se tam okenice jednoho okna, jakýsi člověk, slabý a tenké v té dálce a výšce, vyklonil se prudce daleko ven a ještě rozpráhl ruce do dálky. Kdo to je? Přítel? Dobrý

člověk? Někdo, kdo pociťuje účast? Někdo, kdo chce pomoci? Je sám jediný? Jsou to všichni? Je ještě nějaká pomoc? Jsou námitky, na něž se zapomnělo? Jistěže jsou. Logika je sice neotřesná, ale člověku, který chce žít, neodolá. Kde je soudce, jehož nikdy nespátril? Kde je vysoký soud, k němuž se nikdy nedostal? Zvedl ruce a roztáhl všechny prsty.

Ale ruce jednoho z pánů sevřely K. hrdlo a druhý mu vrazil nůž do srdce a dvakrát jej tam obrátil. Hasnoucícma očima viděl ještě K., jak pánové, blízko před jeho obličejem, opírajíce se o sebe tvář vedle tváře, pozorují rozhodnutí. „Jako pes!“ řekl, bylo to, jako by ho ten osud měl přežít.¹¹

Stejně jako v kapitole „Ve velechrámu“ spojuje Kafka svou básnickou licencí i v této ukázce různé prvky známého pražského prostředí a vytváří tak působivý scénář, jenž jako by se řídil snovými pravidly. Na okraji strahovského lomu nikdy žádný dům nestál. Kafkova produktivní fantazie ho nejspíše přenesla na místo poprav y ze zahrady Kinských, ležící na jižním svahu Petřína, kam Kafka podle zápisu v denících příležitostně chodíval. Severovýchodně od novoromantického kostela sv. Gabriela zde stojí několikapatrová budova (č. 13/104), dříve institut pro hluchoněmé. Za Kafkových časů se mezi tímto domem a strahovským lomem rozprostíraly pouze nezastavěné travnaté plochy, křoviny a lesíky. Nebo mohl mít na mysli úbočí na jižní straně dnešního stadionu vedoucí směrem ke Smíchovu, kudy tehdy vedla vzhůru ke strahovskému lomu pěší stezka (dnešní ulice Pěší). V této krajině plné vinic a zahrad v době před první světovou válkou ještě nestály obytné domy, výjimku tvořila významná instituce ve dvou objektech západně od ulice Pěší. První z nich, usedlost Dolní Palata (č. 5/737), stojící jen několik set metrů od stadionu, získala svůj nynější vzhled na konci 19. století. V době, kdy Kafka psal svůj *Proces*, tu sídlilo vedení institutu pro nevidomé, tzv. „Francisco-Josephinum“, založeného v roce 1892. Budova slouží tomuto účelu dodnes (Ústav sociální péče pro nevidomé).

Při svých procházkách Kafka nejspíše pozoroval nemocné, jak se krčí za okenními tabulkami, stejně jako postava v jeho *Procesu*. Pro jejich nemluvné a bezmocné počínání je mohl chápat jako obraz lidské izolace, slabosti a neschopnosti stýkat se s ostatními lidmi. Když Kafka nechával Josefa K. umírat v takovémto stavu, přenesl dost možná věci zpozorované během procházek touto krajinou právě na okraj blízkého kamenolomu. Jelikož

¹¹ KAFKA, Franz: *Proces*. Dagmar a Pavel Eisnerovi. Praha: Argo, 1995.

náplní jeho povolání bylo předcházení nehodám a úrazům a to především ve stavebnictví, při zpracování dřeva a v kamenolomech, seznámil se se strahovským lomem nejspíše i takto.

Od Petřínské rozhledny ke kostelu sv. Vavřince vede alej starých stromů, v níž se odehrává 12., 13. a 14. kapitola Kunderova románu *Nesnesitelná lehkost bytí* z roku 1985, kde se Kundera zjevně nechal inspirovat Kafkovým *Procesem*. Jedna z hlavních postav románu Tereza si od té doby, co se kvůli ní Tomáš vrátil do Prahy, zakáže žárlit. Když si ale všimne, že vlasy jejího přítele „voní cizím klínem“, nemá dost sil, aby se tomu pocitu ubránila. Prosí Tomáše o pomoc a ten ji posílá na Petřín, kde už má být „všechno zařízeno“. I když je slabá a má strach, odhodlá se tam jít a zažívá následující příběh:

Když vešla na úpatí Petřína, té zelené hory tyčící se uprostřed Prahy, uvědomila si s údivem, že tam nejsou lidi. Bylo to zvláštní, protože jindy se tu nepřetržitě procházely davy Pražanů. Měla v srdci úzkost, ale hora byla tak tichá a to ticho tak konejšivé, že se nebránila a svěřila se hoře od náruče. Šla vzhůru, chvílemi se zastavovala a ohlížela: viděla pod sebou mnoho věží a mostů; světci hrozili pěstmi a upírali kamenné oči k oblakům. Bylo to nejkrásnější město světa.

Došla až nahoru. Za stánky se zmrzlinou, pohlednicemi a sušenkami (nebyl v nich žádný prodavač) se prostíral do daleka trávník řídce porostlý stromy. Uviděla na něm několik mužů. Čím více se blížila, tím šla pomaleji. Bylo jich šest. Stáli nebo se velmi zvolna procházeli, tak trochu jako hráči na golfovém hřišti, kteří si prohlížejí terén, potězkávají v ruce hůl a snaží se dostat do dobré kondice před zápasem.

Pak došla docela blízko k nim. Ze šesti lidí rozeznala bezpečně tři, kteří tu měli hrát stejnou roli jako ona: byli nejistí, zdálo se, že by chtěli položit mnoho otázek, ale báli se, aby se tak nestali obtížnými, a proto raději mlčeli a upírali dokola tázavý zrak.

Z druhých tří vyzařovala shovívavá vlídnost. Jeden z nich měl v ruce pušku. Když uviděl Terezu, pokynul jí s úsměvem: „Ano, jste tu správně.“

Pozdravila pokynem hlavy a bylo jí straně úzko.

Muž dodal: „Aby nedošlo k omylu. Je to na vaše přání?“

Bylo snadné říci „ne, není to moje přání!“, ale neuměla si představit, že by zklamala Tomáše. Jak by se mu omluvila, kdyby se zase vrátila domů? A tak řekla: „Ano. Ovšem. Je to na moje přání.“

Muž s puškou pokračoval: Muž s puškou pokračoval: „Abyste rozuměla, proč se ptám. Děláme to, jen když máme jistotu, že lidé, kteří za námi přijdou, si sami výslovně přejí zemřít. Je to jen služba pro ně.“

Podíval se na Terezu tázavě, takže ho musila ještě jednou ujistit: „Ne, buďte bez obav. Je to na moje přání.“

„Chcete jít na řadu první?“ zeptal se.

Chtěla popravu aspoň trochu oddálit a tak řekla: „Ne, prosím vás ne. Jestli je to možné, chtěla bych být až poslední.“

„Jak chcete,“ řekl a pooděšel k ostatním. Jeho dva pomocníci neměli zbraň a byli tu jen proto, aby se věnovali lidem, kteří přišli zemřít. Brali je pod paží a provázeli po trávníku. Travnatá plocha byla rozlehlá a prostírala se do nedohledných dálek. Popravovaní si mohli sami vybrat pro sebe strom. Zastavovali se, rozhlíželi a dlouho se nemohli rozhodnout. Dva z nich si konečně vybrali dva platany, ale ten třetí šel pořád dál a dál, jako by se mu žádný strom nezdál dost vhodný pro jeho smrt. Pomocník, který ho držel jemně pod paží, ho trpělivě provázel, až muž konečně ztratil odvahu jít dál a zastavil se u rozložitého javoru.

Potom pomocníci uvázali všem třem mužům pásku kolem očí.

A tak tam byli na rozlehlém trávníku tři muži přitištěni zády ke třem stromům, každý s páskou na očích a s hlavou obrácenou k nebi.

Muž s puškou zacílil a střelil. Kromě zpěvu ptáků nebylo nic slyšet. Puška měla tlumící zařízení. Bylo jen vidět, jak muž opřený o javor se počíná hroutit.

Aniž se vzdálil z místa, kde stál, muž s puškou se otočil jiným směrem a člověk opřený o platan se v naprostém tichu zhroutil též a za několik chvil poté (muž s puškou se jen znovu pootočil na místě) padl na trávník i třetí popravovaný.

Jeden z pomocníků přistoupil mlčky k Tereze. Držel v ruce stuhu temně modré barvy. Pochopila, že jí chce zavázat oči. Vrtěla hlavou a řekla: „Ne, chci všechno vidět.“

Ale to nebyl pravý důvod, proč ho odmítla. Nebylo v ní nic z hrdinů, kteří jsou odhodláni se dívat statečně do očí pelotonu popravčích. Chtěla jen oddálit smrt. Zdálo se jí, že ve chvíli, kdy bude mít na očích pásku, octne se už v předpokoji smrti, odkud není cesty zpět.

Muž ji k ničemu nenutil a vzal ji pod paží. A tak šli po širokém trávníku a Tereza nebyla s to se rozhodnout pro žádný strom. Nikdo ji nenutil, aby spěchala, ale ona věděla, že uniknout stejně nemůže. Když uviděla proti sobě kvetoucí kaštan, zastavila se u něho. Opřela se zády o kmen a podívala se nahoru: viděla sluncem prosvětlenou zeleň a z dálky slyšela znít město, slabounce a sladce, jako by se z něho ozývalo tisíce houslí.

Muž zvedl pušku.

Tereza cítila, že její odvaha je u konce. Byla zoufalá nad svou slabostí, ale neuměla ji

opanovat. Řekla: „Ale to nebylo moje přání.“

Sklopil okamžitě hlaveň pušky a řekl velice mírně: „Když to není vaše přání, tak to nemůžeme udělat. Na to nemáme právo.“

A jeho hlas byl laskavý, jako by se Tereze omlouval za to, že ji nemůže zastřelit, když si to sama nepřeje. Ta laskavost jí rvala srdce a ona se obrátila tváří ke kůře stromu a rozplakala se.¹²

Milan Kundera se narodil 1. dubna 1929 v Brně. Vystudoval filologii a potom působil jako asistent na filmové akademii. Ve svých básních, povídkách a dramatech se věnuje, obvykle se sarkasmem, zejména lásce a erotice v dobách totality. V důsledku politických změn v Československu po roce 1968 Kundera v sedmdesátých letech nesměl publikovat, což ho dohnalo k emigraci. Mezi lety 1975 a 1980 vyučoval na univerzitě v Remeši, od roku 1980 žije v Paříži. Svá díla začal psát ve francouzštině, z níž také překládá.

Restaurace „Nebozízek“

Seminářská zahrada

Na alej lemovanou lípami, z boku chráněnou Hladovou zdí, navazuje z jihu lesní cesta, vedoucí přes Seminářskou zahradu po petřínském svahu zpátky na Malou Stranu. Seminářská zahrada tvoří spolu se Strahovskou zahradou na severní straně vrchu Petřína a Kinského zahradou na straně jižní jeden obrovský park, tzv. Petřínské sady. Ty byly až do druhé světové války jedním z nejoblíbenějších cílů Pražanů, kteří sem chodili na procházky.

Ze zahradní terasy Nebozízku na petřínském svahu se nám otevírá neobyčejně krásný pohled na Hradčany s Malou Stranou i Staré a Nové Město. Právě zde, u jednoho z mnoha stolečků postavených před hostincem kolem velkého kaštanu, možná vznikla Kafkova úvaha z roku 1920. Kafka se v ní na prahu dospělosti zamýšlí nad tím, jak se stal spisovatelem:

Jde o toto: Jednou před mnoha lety jsem, jistě celý smutný, seděl na petřínské stráni. Přemítal jsem, co si vlastně přeju od života. Ukázalo se, že mým nejzávažnějším či nejvábnivějším přáním je získat takový náhled na život (a dovést o něm druhé písemně

¹² KUNDERA, Milan: *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, 2006.

přesvědčit - což s tím ovšem nevyhnutelně šlo ruku v ruce), v němž by si život sice zachoval tíhu svých pádů a vzestupů, ale zároveň by se neméně jasně vyjevil jakožto nic, jakožto sen, jakožto vznášení. Snad by to bylo krásné přání, kdybych si je byl správně přál. Třeba jako přání s úzkostlivou řemeslnou pečlivostí stlouci stůl a zároveň při tom nic nedělat, a to ne snad tak, že by někdo mohl říci: „Ten bere práci s kladivem jako nic,“ nýbrž „Ten bere práci s kladivem jako opravdovou práci s kladivem a zároveň jako nic,“ čímž se arci ta práce s kladivem stala ještě smělejší, ještě rozhodnější, ještě skutečnější a chceme-li ještě šílenější.

Jenže on si vůbec nedovedl takhle přát, protože jeho přání nebyl žádné přání, byla to jen obrana, ochočování nicoty, zdání jakési živosti, jež chtěl dodat oné nicotě, do níž tehdy sice učinil sotva první uvědomělé kroky, již však už cítil jako svůj živel. Bylo to tenkrát jakési rozloučení s šálivým světem mládí, nikdy se jím ostatně nedal přímo klamat, podléhal pouze klamavému řečnění všelijakých autorů kolem. Odtud tedy ona nezbytnost „přání“.¹³

Nebozízek

Bývalý „zahradnický domek“

Seminářská zahrada č. 5/417

Nechceme-li se dolů svézt lanovou dráhou, která staví před Nebozízem (pozdě večer už ale není v provozu), vraťme se zpět na lesní cestu a pokračujme po ní dál dolů po svahu. Po pravé straně si můžeme všimnout polorozpadlého domku, který pražští Němci nazývali „Gärtnerhaus“- zahradnický domek. Bydlíval v něm zahradník pečující o okolní park.

¹³ KAFKA, Franz: *Popis jednoho zápasu. Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

Vypravěč z *Popisu jednoho zápasu*, oddávající se ve střední části povídky fantastickým „povyražením“ a představám, se v posledním díle povídky vrací zase zpět do reality. Spolu se svým průvodcem už pravděpodobně vystoupal přes Malostranské náměstí, Tržiště a Vlašskou uličku až na Petřín, prošel se „alejí“, kterou Kafka na rozdíl od reality nechává lemovat akáty a ne kaštany, a konečně si vydechl na lavičce před zahradnickým domkem. První verze jeho povídky končí následující scénou:

“Tak jak to je,” řekl můj známý, který se mnou odešel ze společnosti a klidně vedle mne kráčel po jedné z cest na Petříně. “Zastavte se konečně na chvíli, abych si to srovnal v hlavě, – Víte, potřebuji vyřídit jistou věc. Je to tak namáhavé – tahle chladná i prozářená noc, ale ten nespokojený vítr, který jako by chvílemi dokonce měnil postavení tamhle těch akátů.”

Měsíční stín zahradnikova domku byl rozpjat po mírně vyklenuté cestě a ozdoben popraškem sněhu. Když jsem uviděl lavičku vedle dveří, ukázal jsem na ni nataženou rukou, neměl jsem totiž dost odvahy a čekal jsem výtky, proto jsem položil Levou ruku na prsa.

Sedl si znechuceně, neohlížeje se na své krásné šaty, a k mému úžasu přitiskl lokty na stehna a čelo složil do prohnutých špiček prstů. [...]

Bylo mi velmi chladno a nebe již začínalo trochu blednout: “Tady nepomůže žádná hanebnost, žádná nevěra ani cesta do daleké země. Budete se muset zavraždit,” řekl jsem a k tomu jsem se ještě usmál.

Proti nám na druhém kraji aleje stály dva keře a za těmito keři dole bylo město. Ještě v něm zářilo pár světél. [...]

Vtom můj známý bez okolků vytáhl z kapsy nůž, zamyšleně ho otevřel a pak si ho jako ve hře vbodl do levé paže nad loket a nevytáhl ho. Ihned vytryskla krev. Jeho kulaté tváře zbledly. Vytáhl jsem nůž, rozřízl jsem rukáv zimníku a fraku, roztrhl rukáv od košile. Utíkal jsem pak kousek cesty dolů a nahoru, abych se podíval, není-li tu někdo, kdo by mi pomohl. Všechny větve byly skoro křiklavě viditelné a nehnuté. Potom jsem trochu vysál tu hlubokou ránu. Tu jsem si vzpomněl na zahradníkův domek. Vyběhl jsem po schodech k vyvýšenému trávníku nalevo od domku, chvatně jsem zkusil okna a dveře, zuřivě jsem zvonil a dupal, ačkoli jsem hned viděl, že dům je neobydlen. Pak jsem se podíval na ránu, z které tence proudila krev. Navlhčil jsem jeho šátek ve sněhu a nešikovně ovázal paži. [...]

*Lucerna poblíž zdi nahoře svítla a kladla přes cestu a na bílý sníh stíny kmenů,
zatímco na úbočí spočíval zprohýbaný, jakoby zpřelámaný stín rozmanitého větvoví¹⁴.*

Srovnáme-li právě vykreslenou scénu s okolím „zahradnického domku“, uvědomíme si, jak přesně Kafka petřínskou scenérii popsal. Jelikož cesta vedoucí podél domku klesá, musel vypravěč skutečně utíkat kousek cesty „dolů a nahoru“, aby se uklidnil. Na užší straně domku po svahu směrem dolů stojí ještě dnes nízká nástavba, která vyrovnává terén, klesající na tuto stranu a zároveň stoupající dozadu do příkrého svahu a tvořící tak rovnou plošinu. Vypravěč na tuto zahrádku vyběhl po schodech, které tam buď nikdy nebyly, nebo jsou již zbořeny. Sháněl pomoc pro svého přítele, o němž se ve svých blouznivých představách domníval, že je zraněný. Je pochopitelné, že na jeho ťukání na okno a na dveře na zadní straně domku (ležící již u horní protilehlé cesty) nikdo neodpověděl. V zimě se totiž o park nikdo nestaral a v domě tak během tohoto ročního období nikdo nebydlel.

Také ostatní okolí Kafka popsal přesně podle skutečnosti: sedíme-li před „zahradnickým domkem“, vidíme před sebou keře, přesně jak Kafka v textu popisuje, neboť na protilehlém svahu, který o něco níže protíná cesta vedoucí z opačného směru, totiž velké stromy nemohou růst. A úplně dole, ve skutečnosti mnohem blíže než alej vedoucí k rozhledně na vrcholu kopce, leží město s řekou, Střeleckým ostrovem, Františkovým nábřežím a českým Národním divadlem.

Podle posledního odstavce citovaného textu se nacházíme na petřínském svahu. Když se potom Kafka zmiňuje o svítící lucerně „poblíž zdi nahoře“, která vrhá stíny stromů na úbočí, nemůže tím myslet nic jiného než osamělou lucernu, stojící ještě dnes na části cesty vedoucí přímo kolem Hladové zdi. Po této cestě sešli dolů nejen Kafkovy postavy během noční procházky, ale i milovníci literatury, jdoucí po jeho stopách.

Most Františka I.

Od roku 1919 most Legií

Most Františka I. byl v roce 1901 uveden do provozu za přítomnosti císaře Františka Josefa I. Až do začátku první světové války musel každý, kdo přecházel přes pražské mosty (s výjimkou Karlova mostu), zaplatit mostné, přičemž vojáci směli přecházet bezplatně. Platilo

¹⁴ KAFKA, Franz. *Popis jednoho zápasu: Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

se tzv. mostním krejcarem a pražští spisovatelé se jím ve svých dílech několikrát nechávají inspirovat k různým úvahám. Kafka se o něm zmiňuje ve svém deníkovém zápisu ze dne 26. prosince 1911 v malém „seznamu věcí, které lze dnes snadno předvádět jako starobylé“¹⁵. Franz Carl Weiskopf (1900-1955) popisuje ve svém románu s autobiografickými rysy *Převrat* (1931) různé žerty, které pražským výběřčím mostného prováděli čeští výrostci. I když to bylo zakázané, přecházeli na druhý břeh přes zamrzlou Vltavu a aby je výběřčí neviděl, běželi schovaní za právě projíždějící tramvají. Jindy se zase domluvili ve skupině a kolem výběřčího procházeli v dlouhém zástupu jeden za druhým. Každý mu řekl, že za něj zaplatí ten za ním, poslední procházející ale prohlásil, že ty před sebou vůbec nezná. Johannes Urzidil ve svém *Pražském triptychu* vypráví, jak výborně se bavil, vždycky když výběřčímu s nevinným výrazem ve tváři položil krejcar do ploché dlaně v tlustých palčácích, jaké nosili ve velkých mrazech. Výběřčí se pak za halasných nadávek a proklínání Němců a Židů snažili neohrabanou, širokou a tlustou rukavicí křečovitě udržet malou minci, aby nepadla. A Egon Ervín Kisch ve svém fejetonu *Krejcar přes most* zanechal budoucím generacím další historky o této instituci. Se svými devíti spolužáky dopálili výběřčího tím, že každý vyžadoval vrátit drobné na dvacetikorunu. Dopadlo to tak, že nemohli splnit svou občanskou povinnost a mýto zaplatit, protože se mostný zabouchnul ve své budce. Nejkrásnější historku o pražském mostném ale přesto vyprávěl Jaroslav Hašek¹⁶:

Úřední horlivost pana Štěpána Brycha, výběřčího na pražském mostě

Jednoho dne přišel k výběřčí budce magistrátní rada stavebního oddělení pan Pojsl a řekl panu Štěpánu Brychovi: „Příteli, pustíte mne zadarmo přes most? Spěchám na Smíchov a nechal jsem tobolek doma.“

Jakpak by Štěpán Brych neznal svého představeného? Měl ho velice rád a velmi si ho vážil, a tu láska k představenému podnikla krutý boj s úřední povinností.

Magistrátní rada překročil hranice nakreslené ostře nataženou rukou a Štěpán Brych zatahal pana Pojsla za kabát. Povinnost zvítězila.

„Vraťte se, nebo zaplaťte krejcar!“ řekl suše úředním tónem.

„Ani mne nenapadne.“

Štěpán Brych pokynul strážníkovi, číhajícímu u budky jako pavouk na mouchy, a zvolal prostě ta svá dvě slova: „Vemou ho!“

¹⁵ KAFKA, Franz: *Deníky 1909-1912*. Josef Čermák. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997.

¹⁶ HAŠEK, Jaroslav: *Veselé povídky*. Praha: Olympos, 1999.

A když strážník odváděl pana magistrátního radu po obvyklé zaklínací formuli: „Pudou po dobrým, nebo po zlým?“ objevila se slza v oku Bruta a Štěpán Brych ponejprv za svého života zaplakal.

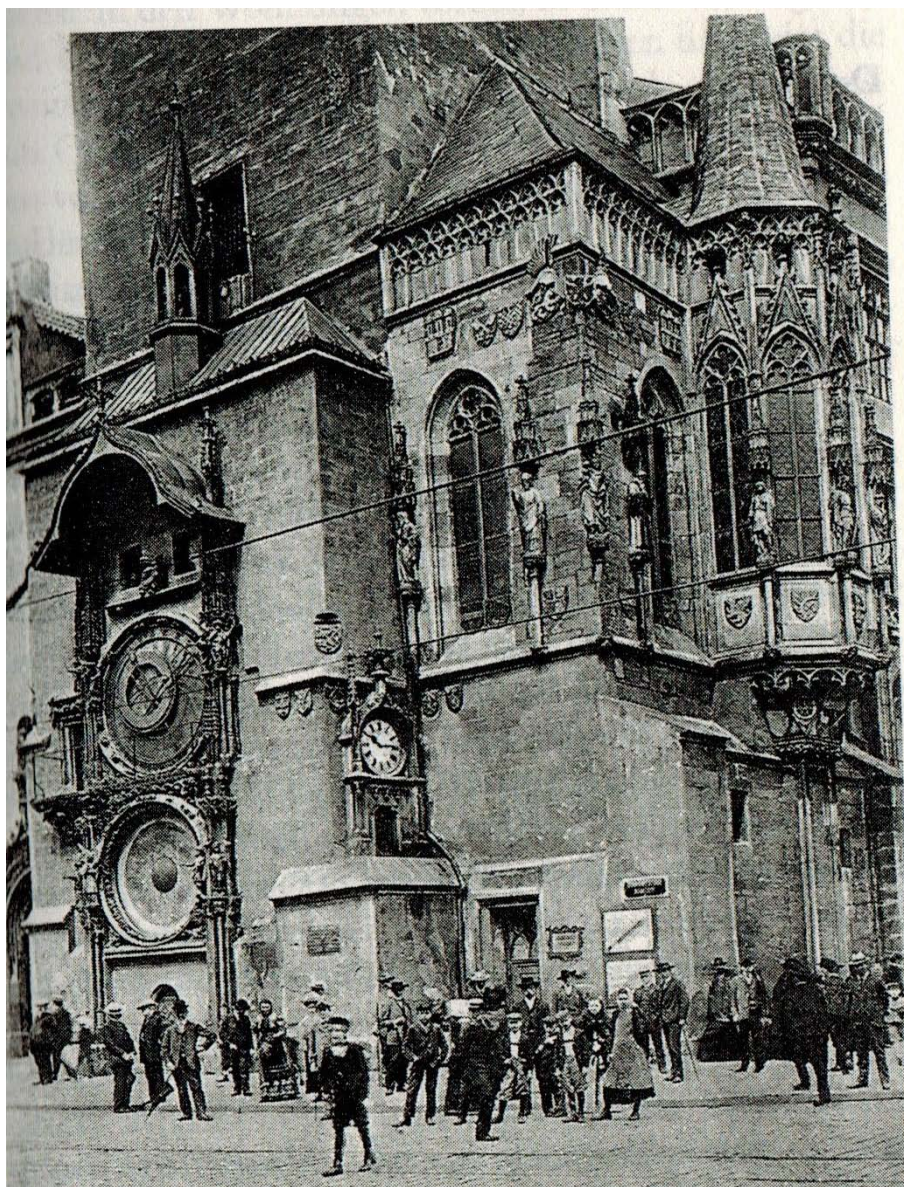
Čtrnáct dní nato slavili v úřadovně stavebního oddělení malou dojemnou slavnost. Magistrát za věrné služby propůjčil výběřčímu mostného Štěpánu Brychovi bronzovou medaili na požádání samotného magistrátního rady Pojsla, který nebyl po své aféře dodán postrkem na magistrát.

Od toho vyznamenání Štěpán Brych stal se ještě přísnějším.

Třetí procházka:

V OKRUHU KAFKOVA ŽIVOTA

Starým městem a židovským ghettem

Orloj na Staroměstské radnici

V okruhu Kafkova života

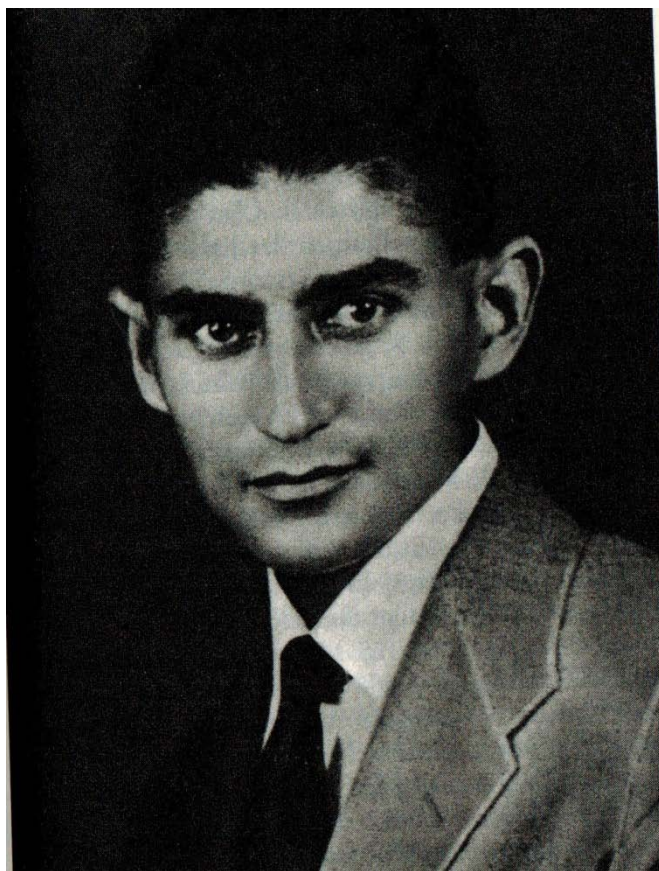
Poznámka: Na tuto procházku bychom se neměli vydávat v sobotu, protože synagogy, Židovská radnice a Starý židovský hřbitov jsou v sobotu zavřené.

Tato procházka má několik těžišť: vede v blízkosti bytů, kde Kafka bydlel a napsal většinu svých děl, ukáže nám školy, do kterých chodil a konečně i místa, která pro něj a jeho psaní byla nějakým způsobem důležitá. Dále si ukážeme ty části Starého Města a bývalého ghetta, ve kterých se odehrává *Golem* Gustava Meyrinka. Na závěr se podíváme i do Staronové synagogy a na Starý židovský hřbitov, o kterých ve svých textech píše Rudolf Pannwitz, Wilhelm Raabe, Else Laskerová-Schülerová a Friedrich Torberg. Kromě těchto autorů se o pražském Starém Městě zmiňují také díla Johanny Anderkové, Rudolfa Fuchse, Salomona Kohna, Alfreda Meissnera, Jaroslava Seiferta, Karla Hanse Strobla a Zikmunda Wintera.

Franz Kafka se narodil 3. července 1883 na pražském Starém Městě jako nejstarší syn židovského obchodníka s textiliemi Hermanna Kafky a jeho ženy Julie. Kafka byl velmi precitlivělé dítě a jeho vývoj ovlivnilo mnoho nepříjemných okolností: oba jeho mladší sourozenci zemřeli v kojeneckém věku, takže Kafka až do narození svých sester Elli, Valli a Ottly vyrůstal jako jedináček. Tato skutečnost byla ještě zdůrazněna tím, že jeho matka celé dny pracovala v obchodě svého muže. Kafku proto v prvních letech jeho života často nechávali o samotě, nebo ho svěřovali do občas pochybné péče českého personálu. Kafku ovlivnilo také časté stěhování jejich rodiny: zřejmě se pokoušeli co nejvýhodněji přizpůsobit postupně se rozrůstající rodině, pro bojácné a starostlivě opatrované dítě to však znamenalo neustálý neklid a změny prostředí. A nakonec ani sami Kafkovi rodiče se ke svému citlivému prvorozenému synovi nechovali tak, jak by měli, ovlivnění vlastními prožitky z dětství a pokřivenými rodinnými vztahy. Jeho otec v něm navíc ještě viděl svého nástupce v obchodě, přičemž Kafkovy sklony a nadání se ubíraly úplně jiným směrem.

Nepochopení rodičů zejména pro Kafkovu literární práci bylo způsobeno především tím, že ani Hermann Kafka ani jeho žena nepatřili mezi vzdělané pražské starousedlíky, kteří by byli s vědou a uměním běžně ve styku. Otec pocházel z chudé venkovské rodiny, postavení vcelku zaopatřeného člověka si vydobyl tvrdou prací a racionálním uvažováním. Jeho syn se vůči tomuto měšťáckému světu zisku, stejně jako mnoho jeho vrstevníků, naopak snažil vymezit a to zejména od roku 1911, kdy se postupně přikláněl k sionismu.

V letech 1901-1906 studoval Kafka práva na pražské univerzitě a po absolvování přípravného závěru nastoupil na podzim roku 1907 na místo v soukromé pojišťovně „Assicurazioni Generali“. Kafka v tomto zaměstnání nebyl spokojen, musel se potýkat s nepřátelskou atmosférou a měl velmi dlouhou pracovní dobu (8-12 hod. a 14-18 hod.). Po roce proto tuto práci opustil a nastoupil do polostátní Dělnické úrazové pojišťovny, kde sice začínal také v osm hodin ráno, ale končil už ve dvě hodiny odpoledne a mohl si i výhodnějším způsobem vyžádat dovolenou. Kafkova literární práce, které se začal věnovat již na gymnáziu, se ovšem dala jen těžko spojit s jeho zaměstnáním, protože se jí mohl v klidu

Franz Kafka (1917)

věnovat pouze po nocích. Kafka si proto v průběhu let musel rozdělit čas mezi práci vydělávající mu na živobytí a práci literární, k níž již od mládí tíhl (viz str. 33). Dočasně si mohl od tohoto napětí oddychnout pouze během cest podnikaných o prázdninách s přítelem Maxem Brodem. V roce 1909 navštívili město Riva u Gardského jezera, 1910 Paříž, 1911 severní Itálii a poté znovu francouzskou metropoli. Kafka poté strávil týden v léčebném sanatoriu v Erlenbachu u Curychu. V dalším roce společně navštívili Výmar, a nervově nemocný Kafka potom pokračoval do sanatoria v Stapelburgu v německém pohorí Harz, kde strávil další tři týdny.

Jeho problémy se ještě přiosměly na podzim roku 1912, kdy začal pětiletý boj o manželství. Kafka se v bytě rodiny Brodových seznámil s dcerou berlínského obchodníka, kterou si chtěl vzít. Manželství s Felice Bauerovou ho lákalo jednak proto, že se chtěl tímto způsobem vyrovnat svému obdivovanému a zároveň nemilovanému otci, jednak proto, že by dostal svým povinnostem podle židovských zvyklostí. Na druhou stranu se ale těsného soužití se ženou bál, protože měl strach ze sexuality. Rovněž nevěděl, zda by jako manžel žijící v jednom bytě se svojí partnerkou měl i nadále klid a soukromí, které potřeboval ke psaní.

Během svatodušních svátků v roce 1914 nicméně po dlouhém váhání došlo na zasnuby, ty však byly už v červenci za podivných okolností zase zrušeny. Během prvních válečných let se však partneři znovu pozvolna sblížili, a to do takové míry, že spolu v létě roku 1916 odjeli na společnou dovolenou do Mariánských Lázní a rozhodli se, že to spolu ještě jednou zkusí. V červenci 1917 se znovu zasnoubili a svatbu plánovali uskutečnit po brzy očekávaném konci války. Avšak pár týdnů poté Kafka onemocněl tuberkulózou plic (viz str. 27), která byla zřejmě důsledkem a také jistým řešením bezvýchodné situace, do níž se postupem času dostal. Navenek se tedy zdálo, že mladý pár v prosinci 1917 definitivně ukončil svůj vztah z důvodu Kafkova onemocnění.

Od podzimu tohoto roku Kafka odjížděl na dlouhé ozdravné pobyty mimo Prahu. Ty mu ale přinášely jen dočasné zlepšení jeho stavu a postupující nemoc nezastavily, pouze zpomalily. Nejšťastnější chvíle Kafka prožíval od září 1917 do konce dubna 1918 ve vesničce Siřem v severovýchodních Čechách u své nejmladší sestry, hospodařící zde na rodinném statku.

Navzdory svému špatnému zdravotnímu stavu se Kafka v roce 1919 chtěl kupodivu ještě oženit. Tentokrát si vybral Julii Vohryzkovou, pražskou židovku pocházející ze skromných poměrů, s níž se seznámil během ozdravného pobytu v Želízech na Labi. Ale i tento třetí pokus o manželství, jež Kafkův otec kvůli původu nevěsty odmítal snad ještě silněji než předchozí, ztroskotal v listopadu téhož roku za téměř dramatických okolností. Když pak Kafka na jaře roku 1920 pobýval v italských lázních v Meranu, začal si dopisovat s novinářkou Milenou Jesenskou, nešťastně vdanou za pražského spisovatele, žijícího ve Vídni. Z této korespondence se v létě toho roku vyvinul milostný poměr, jenž však již na podzim ochladl a vyhasl. Přesto zůstali v přátelském vztahu.

Poté co Kafka strávil devět měsíců na lázeňském pobytu ve Vysokých Tatrách (od prosince 1920 do srpna 1921) a pak ještě na lůžku v Praze a jeho stav se stále nelepšil, byl od 1. července 1922 ze zdravotních důvodů penzionován. Během následujícího léta se v lázeňském městě Müritz u Baltického moře seznámil s pětadvacetiletou aškenázskou židovkou Dorou Diamantovou. Během několika dní s ní navázal tak úzký vztah, že se s ní rozhodl odstěhovat do Berlína a začít tam společný život. V roce 1923 se tak přestěhoval do německé metropole, již právě otrásala inflace. Už v březnu 1924 byl ale nucen přestěhovat se zpátky do Prahy, protože jeho zdravotní stav se rapidně zhoršoval. Smrtelně nemocný odešel na konci dubna do soukromého sanatoria v rakouském Kierlingu u Klosterburgu, kde 4. června 1924 zemřel. Byl pohřben na Novém židovském hřbitově v Praze, kam se pohodlně dostaneme metrem A z Václavského náměstí (zastávka Želivského).

Dům „U dvou zlatých medvědů“

Kožná ulička č. 1/475

Dům „U dvou zlatých medvědů“ patří se svým portálem a arkádovým nádvořím k jedné z nejvýznamnějších měšťanských renesančních památek města. V přízemí se na konci minulého století nacházel krámk s tkaninami „S. Kisch & Bruder“, provozovaný Samuelem a Hermannem Kischovými. Tím se nechal inspirovat pražský spisovatel Salomon Kohn (1825-1904) k sepsání humoresky *Die Antipoden[Antipodi]*, zveřejněné ve sbírce povídek *Prager Ghetto Bilder[Obrazy z pražského ghettta]* z roku 1884. V první části humoresky Kohn vypráví, jaké nesnáze musel podstoupit 91letý Napoleonův obdivovatel rabín Natel Schmeling, aby svému příteli, chudému 94letému a ještě zcela v duchu 18. století utkvělému rabínu Jisraeli Schachnerovi obstaral nový sváteční kabát. Ten však odmítá přijmout jakoukoliv finanční pomoc a tak Schmeling přemluví obchodníka s hedvábím Davida Neustadtla, aby tento kus oděvu Schachnerovi za malý peníz podstrčil s tím, že byl původně určen pro něj, ale je mu příliš krátký a pro něj tudíž bezcenný. Celá akce nejprve málem ztroskotá, protože se Schmeling se Schachnerem nemohou dohodnout na správné délce rukávů, nakonec ale vše dobře dopadne.

Hermann Kisch s rodinou bydlel v prvním patře domu. Jedním z jeho pěti synů byl pozdější novinář Paul Kisch, Kafkův spolužák, dalším pak Egon Ervín Kisch, jehož pamětní deska je umístěna na fasádě domu. Ten ve své knize *Z pražských uliček a nocí* popisuje, jak Paul používal jejich byt ke studentským soubojům, až „krev stříkala na strop a uši a špičky nosů odletovaly na skříně“.

Egin Ervín Kisch, otec moderní investigativní žurnalistiky, se narodil 29. dubna 1885 v domě „U dvou zlatých medvědů“. Po maturitě začal studovat na německé technické univerzitě v Praze, v letním semestru 1904 přešel na pražskou německou univerzitu, kde navštěvoval přednášky germanistiky. Už na podzim 1905 se přestěhoval do Berlína, aby pokračoval ve studiu žurnalistiky na tamější vysoké škole. Na jaře 1906 se stal místním reportérem německého deníku *Bohemia* v Praze, kde zůstal až do roku 1913. Během této doby nabyl neobyčejné znalosti pražského prostředí, zejména nejnižších vrstev a lidí na okraji společnosti, o nichž velmi působivě vypráví ve sbírce reportáží *Z pražských uliček a nocí* (1912) a v románu z roku 1914 *Pasák*. V roce 1913 odhalil, že plukovník Alfred Redl, jenž zemřel za velmi podivných okolností, byl ve skutečnosti ruským špiónem a po odhalení ho rakouské úřady donutily spáchat sebevraždu.

Na jaře roku 1917 byl voják Kisch přidělen k oddělení *válečné* tiskové služby ve *Vídni*, kde se koncem října 1918 jako velitel Rudé gardy podílel na pádu monarchie. Roku 1921 znovu odešel do Berlína, podnikal cesty po celém světě a zážitky promítal do svých tehdy

Egon Ervín Kisch

velmi oblíbených knih, mezi nimiž vynikaly především *Zuřivý reportér* (1924) a *Hetzjagd durch die Zeit[Štvanice časem]*(1925). Poté, co se Hitler chopil moci, vrátil se Kisch do Prahy. V roce 1939 přes Paříž emigroval do New Yorku a o rok později do Mexika. Tam v roce 1942 vyšla jeho kniha *Tržiště senzací*, dokumentující důležité mezníky jeho života. Od roku 1946 žil opět ve svém rodném městě, kde také 31. března 1948 zemřel.

Staroměstské náměstí

Staroměstské náměstí

Staroměstské, dříve Velké náměstí, je na západní straně spojeno ulicí U radnice s náměstím Malým a společně tak tvoří přirozený celek a historický střed pražského Starého Města. Tato část města se především v posledních sto letech změnila natolik, že pouze jižní fronta domů vypadá tak, jak ji za svého dětství a mládí vídal Kafka. Na zachovaných budovách je částečně znát, že byly značně poničeny za květnových bojů roku 1945 a že fasády prošly rekonstrukcí. Kostel Panny Marie před Týnem, Týnská škola stojící před kostelem i palác Kinských na východní straně náměstí sice také zůstaly v původní podobě, ale dům „U zvonu“, ležící mezi nimi, kde dnes sídlí Galerie hlavního města Prahy, získal svůj vzhled ze 14. století teprve v nedávné době restaurováním. Celá bývalá severní fronta domů s výjimkou domu č. 7/931 (se sochou Krista ve štítě z roku 1696) byla zbourána během pražské asanace, započaté v roce 1897. Při asanaci zde prorazili Mikulášskou ulici (dnešní Pařížská) vedoucí přímo k Vltavě, na jejíž východní straně vyrostla řada novostaveb, čímž původní vzhled Staroměstského náměstí značně pozbyl svého středověkého charakteru. V roce 1901 odstranili také tzv. Krenův dům, stojící v severozápadním rohu náměstí před kostelem sv. Mikuláše. (Kafkova rodina bydlela v tomto domě na straně odvrácené od Staroměstského náměstí v letech 1887 a

1888.) Od tohoto místa směrem na západ se dnes rozprostírá travnatá plocha až ke Staroměstské radnici, kde za Kafkových časů stála novogotická dostavba, která vyhořela 8. května 1945 za ostřelování ustupujícími německými jednotkami.

Samo náměstí dnes vypadá úplně jinak než na přelomu století. 6. července 1915 zde byl k pětistému výročí úmrtí českého mučedníka odhalen obrovský pomník Mistra Jana Husa. Předtím tvořil dominantu náměstí Mariánský sloup před kostelem Panny Marie před Týnem, vysoký kamenný monolit se sochou Immaculaty na vrcholu. Sloup nechal roku 1650 postavit císař Ferdinand III. jako poděkování za úspěšnou obranu města před obléhání Švédy v roce 1648. 3. listopadu 1918 Mariánský sloup strhli čeští nacionalisté, protože v něm viděli symbol protireformace, která začala po bitvě na Bílé hoře a zbavila Čechy jejich politické samostatnosti.

Kafka se o tomto sloupu zmiňuje ve střední části svého *Popisu jednoho zápasu*, v noční scéně odehrávající se na Staroměstském náměstí, jehož charakter Kafka představuje fantastickým, snovým způsobem. V hlavní části těchto „Povražení“ se na nosítkách objevuje velmi tlustý muž v orientálním sedu, jenž nejdříve „oslovuje krajinu“ a potom se začne bavit s modlilem, který v průběhu rozhovoru začne vyprávět následující příběh:

Potom však, když musím přejít přes velké náměstí, na všechno zapomenu. „Když už ze samé zpupnosti stavějí tak veliká náměstí, proč přes to náměstí nepostaví také zábradlí? Dnes fouká západní vítr. Opička radniční věže opisuje malé kroužky. Všechny okenní tabulky řinčí a kandelábry se ohýbají, jako by byly z bambusu. Plášť Panny Marie na sloupu se krabatí a vítr jím škube. Cožpak to nikdo nevidí? Pánové a dámy, kteří by měli chodit po dláždění, se vznášejí. Když vítr ustane, zůstanou stát, prohodí pár slov a uklánějí se na pozdrav, jakmile však znovu zaduje, neodolají mu a všichni zároveň zvednou nohy. Musejí si sice přidržovat klobouky, ale dělají veselé oči a nemají proti počasí nejmenší výhrady. Jen já mám strach.“¹⁷

¹⁷ KAFKA, Franz: *Popis jednoho zápasu: Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991.

Staroměstské náměstí

V rohovém domu s věžičkou naproti kostelu sv. Mikuláše bydlela rodina Kafkova od listopadu 1913. Zcela vpravo mariánský sloup, odstraněný v listopadu 1918

Knihkupectví „U jednorožce“¹⁸

Staroměstské náměstí č. 17/551

V prostorách dnešního knihkupectví se dříve nacházela lékárna „U jednorožce“, kterou zde na začátku tohoto století provozoval Max Fanta. Ve stejném domě byl lékárníkův byt, v němž se pod vedením jeho ženy Bertý Fantové až do konce první světové války scházel privátní debaťní kroužek. Ve svých začátcích existoval zároveň s kroužkem Franze Brentana v „Café Louvre“, ten však zanikl již v roce 1908. Tento kroužek se však na rozdíl od Brentanova věnoval všeobecným filosofickým otázkám: studiu Kanta, Fichteho a Hegela, ale také teorii relativity a antroposofie. Přibližně od roku 1903/04 byl jeho příležitostným hostem také Kafka.

¹⁸ Knihkupectví dnes již neexistuje - pozn. překl.

U staré školy

U staré školy

Doposud jsme se procházeli pouze po pražském Starém Městě mimo hranice bývalého ghetta, naše další cesta nás však provede jeho středem. Josefov neboli pátá čtvrť, jak se dříve židovské čtvrti říkalo, se na konci 19. století z největší části rozprostírala západně od ulice Dušní až k dnešním ulicím 17. listopadu a Křížovnická. Byla tak uzavřená meandrem Vltavy, což bylo až do regulace nehostinné, k trvalému obývání nevhodné pobřeží. Na jihu starý Josefov sahal téměř až ke Kaprově ulici, jejíž severní strana už ležela mimo hranice ghetta, stejně jako Kafkův rodný dům. Mimoto se mezi dnešními ulicemi Věžeňská a Bílkova rozprostírala samostatná obec Židů východního ritu, v jejímž středu stála Španělská synagoga. Ta byla postavena v 19. století v maurském stylu na místě zbořeného domu ze 17. století, jenž zase nahradil nejstarší pražskou synagogu zvanou Stará škola, zničenou v roce 1389 požárem. Jelikož ulice, ležící západně od Staré školy za ulicí Dušní a kolem kostela sv. Ducha, formálně patřily klášteru sv. Jiří na Hradčanech, zůstala tato čtvrť, tzv. „Malé ghetto“, od zbytku Josefova oddělena.

Na přelomu století žilo v pražském ghettu asi 9000 lidí, z nich polovina křesťané. Obývali přes 200 domů, které měly třeba až dvacet různých majitelů. Do této čtvrti se dříve dalo přijít pouze branami, které se na noc zavíraly. Ghetto bylo přelidněno, bylo líhni všelijakých nepravostí a pro tamější nevyhovující sanitární poměry se odtamtud šířily nakažlivé nemoci. V roce 1893 byl proto schválen zákon o demolicí celé čtvrti a postavení nové moderní městské části, odpovídající své době.

Stavební práce začaly v roce 1897, trvaly až do roku 1917 a proměnily Josefov na několik let v jedno velké staveniště, v jehož sutinách zmizela obec, která se zde rozrůstala po stovky let. Zachováno zůstalo pouze pět synagog (ne ale Cikánská synagoga, místo Kafkovy Bar micva, náboženské slavnosti, během níž je dospívající chlapec uveden mezi plnoprávné členy židovské obce, jejíž význam je zhruba srovnatelný s konfirmací), Židovská radnice a Starý židovský hřbitov, ovšem ve zmenšené podobě. Těmito opatřeními se do velké míry pozměnilo vedení ulic. Také ulice U staré školy, připomínající svým jménem nejstarší pražskou synagogu, dnes vede jinudy než před asanací. Sice stejně jako dnes ohraničovala ze severu a ještě částečně z východu Španělskou synagogu, potom ale zatáčela mezi dnešními domy č. 2/115 a 4/114 na východ a teprve před domem vedle bývalé kavárny „Café Savoy“ ústila do Věžeňské ulice. Do jednoho z původních domů v této ulici zasadil Gustav Meyrink části svého *Golema* z roku 1915.

Název a klíčové myšlenky románu jsou inspirovány v Praze velmi populární židovskou pověstí z dob pozdní antiky. Pražskou verzi pověsti otiskl Wolf Pascheles ve své sbírce pražských lidových pověstí *Sippurim* [Příběhy] v roce 1853 a inspiroval tím Meyrinka k jeho dílu. Krátkou verzi této pověsti najdeme v páté kapitole *Golema* jménem „Punč“, kde ji loutkář Cvach vypráví svým přátelům. Meyrink ovšem čtenářům neprozradí, že to byl Rabi Löw, vážený a slavný pražský talmudický učenec a současník Rudolfa II., kdo tímto zvláštním způsobem pokračoval v díle Stvořitelově.

Prý podle dnes už neznámých předpisů kabaly zhotovil tenkrát, jakýsi rabín umělého člověka - takzvaného Golema - aby mu jako sluha pomáhal tahat zvony v synagóze a vykonával všelijakou hrubou práci.

Ale přece jen se z něho nestal opravdový člověk, a jeho život prý byl jenom jakési tupé, polovědomé stvoření. A jak se vypráví, „žil“ stejně jenom přes den, a to vlivem magického lístku, který vězel za jeho zuby a koncentroval siderické síly vesmíru.

A když jednoho večera před noční modlitbou zapomněl rabín vyjmout pečeť z Golemových úst, začal Golem zuřit, hnal se v temnotě ulicemi a rozbíjel všechno, co mu přišlo do cesty.

Až se proti němu vrhl rabín a zničil lístek.

A tehdy se ono stvoření zhroutilo bez života k zemi. Nezbylo z něho nic víc než trpasličí hliněná figura, kterou dodnes ukazují ve Staronové synagóze¹⁹.

Meyrink však této lidové pověsti svým zpracováním děje i atmosféry dává zcela jinou, psychologicky hlubší formu: Golem se zde objevuje jako stín charakteristické bytosti, která v pražském Josefově před mnoha stoletími žila a každých třiatřicet let se jako duchovní epidemie zmocňuje lidských duší, protože „žijí po uskutečnění a tvaru“. Mimoto se zdá být výsledným jevem duševní exploze, vznikající neustálým hromaděním neměnicích se myšlenek, které v ghettu otravují vzduch. Golem by se tedy dal označit za „přízrak, jenž by v tvářnosti, chůzi a chování, ve všem všudy, přesně vyjadřoval symbol duše davu, jen kdybychom my dokázali správně vyložit tajnou řeč forem“.

¹⁹ MEYRINK, Gustav: *Golem*. Eva Pátková. Praha: Argo, 1993.

Pinkasova ulice v pražském ghettu

Shrňme nyní stručně děj, abychom pochopili kontext následujícího úryvku. Duševně nemocný vypravěč, jenž si v důsledku své nemoci nepamatuje vlastní vzpomínky, se na začátku románu propadá do podivných mrákot a vžívá se do osoby kamenorytce Athanasia Pernatha. Stává se obyvatelem ghetta a znovu prožívá věci, o nichž zjišťuje, že se udály již před třiceti lety. V sousedství jeho bytu na okraji Starého židovského hřbitova se nachází ateliér s padacími dvířky v podlaze a Pernath se jimi dostává do systému podzemních chodeb, vinoucích se pod celým Židovským městem. Pernath je všechny projde a nakonec se točitými schody dostane do místnosti bez vchodu a se zamřížovanými okny. Poznává, že stojí ve starobylém domě v ulici U Staré školy, jemuž se každý raději vyhýbá, protože právě tady měl pokaždé po svém zjevení zmizet tajuplný Golem.

Podlahu až po kotníky pokrýval prach, jako by na ni už desetiletí nevkročila lidská noha.

Prohledávat harampádí v koutě se mi ošklivilo. Leželo v hlubokém stínu a nemohl jsem rozeznat, co to vlastně je.

Podle zběžného dojmu to byly jakési hadry, smotané do uzlíku.

Nebo že by tam stálo pár starých černých příručních kufříků?

Hmatal jsem tím směrem nohou a podařilo se mi vytáhnout podpatkem jeden kus do blízkosti měsíčního světla. Vypadalo to jako široký tmavý pás, který se pomalu rozmotával.

Blýskavý bod jako lidské oko!

Není to kovový knoflík?

Pozvolna mi svítalo: z uzlíku visel rukáv podivného, staromódního stříhu. A pod tím ležela malá bílá krabička nebo něco podobného; povolila pod tlakem mé nohy a rozsypala se na množství strakatých vrstev.

*Lehce jsem do ní udeřil: do světla vylétl jeden lístek. Obrázek? Shýbl jsem se: pagát!?*²⁰

Co jsem pokládal za bílou krabičku, byly tarokové karty.

Zdvihl jsem je.

Mohlo být něco směšnějšího? Balíček karet zde, na takovém strašidelném místě!

Zvláštní, že jsem se do úsměvu musel nutit. Trochu mě zamrazilo. Hledal jsem nějaké banální vysvětlení, jak se sem ty karty mohly dostat, a mechanicky jsem je přitom přepočítával. Hra byla úplná: sedmdesát osm karet. Ale už při počítání jsem si povšiml: listy byly jako z ledu.

Vycházel z nich ochromující chlad, a jak jsem držel balíček v ruce, stěží jsem je mohl pustit: tak mi mezitím ztuhly prsty. Znovu jsem se pídil po strážlivém vysvětlení:

Můj lehký oblek, dlouhá cesta bez kabátu a klobouku v podzemích chodbách, mrazivá zimní noc, kamenné stěny, krutý mráz, který vnikal oknem spolu s měsíčním svitem: vůbec zvláštní, že mi začala být zima až teď. Vzrušení, které mě celou tu dobu neopustilo, mi zřejmě nedovolilo na něco takového ani pomyslet.

Mráz mi přejížděl po kůži. Vrstvu po vrstvě pronikal hlouběji, stále hlouběji do těla.

Cítil jsem, jak se mi kostra mění v led, a uvědomoval jsem si každou jednotlivou kost jako studenou kovovou tyč, k níž mi přimrzalo maso.²¹

²⁰ Jeden ze tří nejdůležitějších trumfů v tarokách.

²¹ MEYRINK, Gustav: *Golem*. Eva Pátková. Praha: Argo, 1993.

3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA PODLE CHRISTIANE NORDOVÉ

3.1. Vnětextové faktory

3.1.1. Vysílatel

Vysílatelem a zároveň i autorem tohoto textu je německý profesor lingvistiky a literatury Hartmut Binder, který se celý život zabývá pražskou německou literaturou a je skutečným odborníkem na život a dílo Franze Kafky.

3.1.2. Intence

Záměrem autora bylo provést čtenáře historickým centrem Prahy v rámci šesti různých tras, stát se jeho průvodcem a rádcem během návštěvy hlavního města České republiky a informovat ho o architektonických památkách, dějinách, kultuře a literatuře spjaté s hlavním městem. Stejně jako u „obyčejných“ turistických průvodců chtěl autor svého čtenáře poučit, informovat. Autor se však od klasických turistických průvodců distancuje tím, že jednotlivá místa popisuje v souvislosti s díly německých a českých autorů, kteří jsou svým životem a dílem s Prahou neoddělitelně spjati. Autorovým záměrem tedy bylo projít město po stopách těchto autorů a odhalit tak čtenáři Prahu a její atmosféru ze zcela jiného úhlu, než je u „obyčejných“ turistických průvodců obvyklé.

3.1.3. Příjemce

Tento text je určen široké veřejnosti, u které se předpokládá zájem o historii a kulturu v českých zemích a zároveň o pražskou, především německy psanou literaturu.

Text je zaměřen na dvě cílově skupiny. První z nich jsou němečtí čtenáři, jimž má kniha pomoci orientovat se v cizojazyčném prostředí. Autor proto všude, kde je to zapotřebí, uvádí za německé názvy do závorky ještě jejich znění v českém originále. Na konci knihy je navíc jako příloha přidán krátký přehled výslovnosti českých hlásek, s jejíž pomocí si německý čtenář může zkusit správně vyslovit názvy českých ulic.

Druhou skupinu pak tvoří čeští čtenáři ovládající německý jazyk do takové míry, že si knihu přečtou v cizím jazyce. České čtenáře předpokládám z toho důvodu, že kniha vyšla v Praze v českém nakladatelství a je tedy velmi pravděpodobné, že se tento německý originál dostane do rukou nejen německým, ale i českým čtenářům. Tato druhá skupina má mnoho společných rysů se čtenáři českého překladu, o kterých se zmíním v následujícím odstavci.

Potenciálním příjemcem českého překladu může být, stejně jako u originálu, každý čtenář z řad široké veřejnosti se zájmem o danou tematiku. Na rozdíl od čtenáře originálu (první cílová skupina originálu) však čtenář překladu pochází z české kulturní oblasti a kniha mu je tím pádem paradoxně mnohem bližší, než čtenáři originálu, který se musí potýkat s cizojazyčnými názvy a cizími reáliemi. Zatímco příjemce originálu vnímá knihu jako cizí a získává z ní informace o jiném kulturním prostředí než je to jeho, příjemce překladu ji vnímá jako pocházející z jeho vlastní kultury. Tento aspekt je pro překladatele a volbu překladatelské metody zásadní.

Autor u svého čtenáře nepředpokládá hlubší znalost místních reálií, historie ani literatury. Kniha má naopak za úkol příjemce příjemnou a nenásilnou formou informovat a poučit a je psaná velmi srozumitelným jazykem, takže ji může číst skutečně každý.

3.1.4. Médium

Překládaný text má písemnou formu. Jedná se o první a třetí kapitolu z knihy německého autora Hartmuta Bindera *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt*, která vyšla v tištěné podobě. První překládaná kapitola nese název *Erster Spaziergang: Auf den Spuren von Kafkas. Beschreibung eines Kampfes. Über Karlsbrücke und Kleinseite auf den Laurenziberg*, druhá *Dritter Spaziergang: In Kafkas Lebenskreis. Durch Altstadt und Juden-Ghetto*.

3.1.5. Pragmatika místa

Kniha *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* vyšla v Praze v nezávislém, soukromém nakladatelství Vitalis. Kniha nebyla přeložena ani do češtiny, ani do angličtiny, a je proto dostupná pouze čtenářům ovládajícím německý jazyk. Co se týče cizojazyčné literatury, má nakladatelství Vitalis v České republice vedoucí pozici na trhu. Nakladatelství na svých webových stránkách v sekci „O nás“ uvádí, že knihy německých autorů (včetně knih Hartmuta Bindera) dodává mimo jiné i knihkupcům v městech blízko u hranic s Německem či Rakouskem²². Z toho můžeme usuzovat, že se tyto výtisky dostanou do rukou i německy mluvícím čtenářům, kteří do pohraničních knihkupectví jezdí nakupovat knihy kvůli výhodnějším cenám.

Knihu *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* je v současné době možné zakoupit také online přes internetové servery *amazon.com*, *libri.de* a jiné.

²² VITALIS: Pražské nakladatelství. [online]. [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: http://www.vitalis-verlag.com/vitalis_cz/verlagsgeschichte_cz.php

3.1.6. Pragmatika času

Kniha, ze které pochází dvě překládané kapitoly, vyšla v roce 2008 a jedná se tedy téměř o současnou publikaci. Autor v knize pracuje s díly autorů, kteří v Praze žili v 19. a 20. století a v takovém stavu ji také promítli do svých děl. Hartmut Binder srovnává jejich pohled se současnou situací, která je v podstatě srovnatelná s tou dnešní a překladatel proto v zásadě nemusel řešit žádné významnější problémy vyplývající z pragmatiky času.

První výjimka se týká Petřínských sadů, kde byla v roce 2011 dokončena rozsáhlá rekonstrukce. Lesní cesty v té podobě, jak je viděl Binder během psaní své knihy a jak je také popisuje, dnes nahradily zpevněné cestičky a celkový charakter parku se proměnil. Druhá změna proběhla v případě budovy na adrese Staroměstské náměstí 17. V roce 2008 zde sídlilo knihkupectví „U jednorozce“ a Binder o něm píše v druhém překládané kapitole *In Kafkas Lebenskreis. Durch Altstadt und Juden-Ghetto*. Toto knihkupectví v roce 2011 zaniklo a v dnešní době na této adrese sídlí krámk s turistickým zbožím. Tyto dvě změny musel překladatel vzít na vědomí a zvolit takovou metodu, která tento rozpor mezi rokem 2008 a 2012 vyrovná.

3.1.7. Motivace

Autor Hartmut Binder se celý svůj život zabývá pražskou, německy psanou literaturou a především Franzem Kafkou. Napsal množství knih a článků, týkajících se nejen Kafky, ale i autorů jako jsou Rainer Maria Rilke, Franz Werfel, Johannes Urzidil, ale i autorů novějších jako jsou Jaroslav Hašek, Milan Kundera a další. Motivací k napsání knihy mu proto jistě byl jeho celoživotní zájem a oblast bádání a také touha pojmout téma pražské německy psané literatury trochu z jiného úhlu a spojit ho s turistickými procházkami Zlatým městem.

3.1.8. Funkce textu

Primární funkce textu Hartmuta Bindera je informativní neboli sdělovací. Má čtenáře poučit jak o Praze a její historii, také o pražské literatuře a obě témata spojit v jeden koherentní celek.

3.2. Vnitrotextové faktory

3.2.1. Téma

Tématem knihy *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* je Praha, hlavní město české republiky se svými četnými historickými, kulturními a architektonickými zajímavostmi a zároveň česky i německy píšící autoři, kteří v Praze buď prožili celý svůj

život, nebo ji navštívili a nechali se jí ve své tvorbě inspirovat. Tématem překládaných kapitol pak jsou především části Prahy spjaté s životem a dílem Franze Kafky a jeho knihou *Popis jednoho zápasu*.

3.2.2. Obsah

První překládaná kapitola nese název *Auf den Spuren von Kafkas. Beschreibung eines Kampfes. Über Karlsbrücke und Kleinseite auf den Laurenziberg* a je zaměřená na popis míst, která jsou spjatá s dějem Kafkovy knihy *Popis jednoho zápasu*. Autor společně se čtenářem a postavami z Kafkovy knihy prochází Prahou a postupně popisuje Národní třídu, Smetanovo nábřeží s pomníkem císaře Františka I., Staroměstskou mosteckou věž, několik vybraných soch na Karlově mostě, Velkopřevorské náměstí a na něm stojící budovu bývalé pošty, kostel Panny Marie Vítězné v Karmelitské ulici, Schönbornský palác, Petřín s Petřínskou rozhlednou, restauraci Nebozízek s bývalým zahradnickým domkem a nakonec most Legií. Druhá překládaná kapitola se jmenuje *In Kafkas Lebenskreis. Durch Altstadt und Juden-Ghetto* a Binder během procházky podává výklad o domu „U dvou zlatých medvědů“, Celetné ulici a četných domech v ní stojících, o budovách na Staroměstském náměstí a náměstí jako takovém a nakonec bývalém židovském ghettu.

Autor všechny tyto objekty popisuje a zabývá se jejich historií. Tu klade do souvislosti jednak s příběhem Kafkovy knihy *Popis jednoho zápasu* a jednak s jeho životem a ostatními díly. Text také doplňuje poznámkami o dalších pražských autorech a jejich dílech, vztahujících se ke konkrétním místům v centru Prahy. Autor navíc text mnohdy doplňuje o citace z těchto děl, týkající se přímo těch míst, před kterými čtenář právě s průvodcem v ruce stojí, a nabízí mu tak autentický vhled do pražské literatury.

3.2.3. Presupozice

Binderova kniha je určena německy mluvícím čtenářům a pro její porozumění je nutné ovládat německý jazyk. Kromě této podmínky se však od příjemce neočekává žádná hlubší znalost tématu. Kniha je sice určena čtenářům se zájmem o kulturu, historii a literaturu, ale všechny jednotlivé památky jsou srozumitelně popsány jednoduchým jazykem, takže ji může číst i čtenář, který je v Praze poprvé v životě a o místních realitách neví vůbec nic. Naopak, autor čtenářovu neznalost předpokládá a všechny informace v textu podává explicitně, každý objekt doplňuje popisným a orientačním číslem a českým názvem. V případě, že se název od Kafkových dob (či dob jiného autora, se kterým název souvisí) změnil, uvádí obě varianty názvu a popř. i rok, kdy ke změně názvu došlo. Poskytuje tak příjemci všechny potřebné

informace a nepředpokládá jeho hlubší znalost tématu. Na některých místech se sice bez vysvětlení zmiňuje například o událostech v době třicetileté války, zde se však přirozeně předpokládá základní znalost čtenáře historie své kulturní oblasti.

Co se týče konkrétních ukázek a citací z literárních děl pražských autorů, Binder všude, kde je to zapotřebí, děj citovaného díla vždy krátce nastíní, aby se čtenář v citované ukázce mohl orientovat.

Výjimku tvoří první překládaná kapitola vycházející z Kafkova díla *Popis jednoho zápasu*. Od tohoto díla se odvíjí celá kapitola a je proto vhodné, aby se čtenář ještě před začátkem četby Binderovy knihy s tímto Kafkovým dílem seznámil. Znalost *Popisu jednoho zápasu* sice není podmínkou pro pochopení kapitoly, avšak seznámení se s tímto příběhem čtenáři umožní proniknout do popisovaných reálií mnohem hlouběji a z více perspektiv- nejen Binderovy, ale i Kafkovy.

Na některých místech se jasně projevuje autorův „německý“ pohled na evropské dějiny, který stojí v kontrastu pohledu „českého“. Jedná se například o výrok „...byly po deset let vystaveny nabodnuté hlavy 27 českých povstalců popravených v roce 1621 na Staroměstském náměstí...“ na str. 36. V české kulturní oblasti je však kvůli odlišnému pohledu na tuto dějinnou událost naprosto běžné tyto „povstalce“ nazývat „27 českými pány“. Je povinností překladatele tento rozpor zhodnotit a rozhodnout se pro co nejpříjemnější překladatelské řešení.

3.2.4. Výstavba, členění a suprasegmentální prvky

První překládaná kapitola *Auf den Spuren von Kafkas. Beschreibung eines Kampfes* je první kapitolou Binderovy knihy a tedy první z šesti literárních procházek Prahou, druhá překládaná kapitola *In Kafkas Lebenskreis* je procházkou třetí. Obě dvě kapitoly, stejně jako všechny ostatní, jsou velmi přehledně strukturovány. Každá kapitola je nadepsána číslem procházky a za dvojtečkou následuje její název, pod ním je jednou větou hrubě nastíněno, kudy trasa povede. Na další stránce je pak tato trasa rozepsána důkladně, autor vypisuje všechny ulice i objekty, u kterých se v příští kapitole zastaví, a to jak v originále, tak v němčině. Poté již následuje samotný text, který je členěn do krátkých podkapitol věnujících se konkrétním ulicím a objektům. Každá z nich je nadepsána vlastním nadpisem a kapitoly jsou tak členěny do úseků, z nichž některé se táhnou přes několik stran a některé naopak tvoří jediný odstavec. Pod názvem každé podkapitoly je navíc uvedena přesná adresa (v češtině), což čtenáři umožňuje snadnou orientaci. V některých případech Binder cituje pasáže z děl pražských autorů, tyto citace jsou vyděleny do vlastního odstavce a po obou

stranách mírně odsazeny do středu. Toto odsazení však není při letmém pohledu příliš výrazné a proto jsem se rozhodla pro větší přehlednost textu citace ještě zvýraznit kurzívou. Některé z kapitol navíc obsahují ukázky básní pražských autorů. Tyto kapitoly byly z praktických důvodů v překladu vynechány (jak jsem psala již v Úvodu) a od této chvíle se o nich již nebudu zmiňovat.

Kromě toho je text členěn ještě pomocí různých druhů a velikostí písma. Názvy kapitol jsou psány velkými písmeny a výrazně větší velikostí písma, názvy podkapitol jsou zvýrazněny tučně. Všechny názvy literárních děl jsou v knize psány kurzívou. Popisky k obrázkům jsou psány menším písmem, než zbytek textu. V případě, že autor uvádí kromě německého názvu i jeho český originál (či naopak), je tento důsledně uváděn v hranatých závorkách.

Autor text občas doplňuje o poznámky pod čarou, které ve většině případů slouží k tomu, aby německému čtenáři vyjasnily českou realii. V těchto případech překladatel poznámky pod čarou vypouštěl, protože pro čtenáře překladu by byly redundantní. V dalších případech autor poznámky pod čarou používal, chtěl-li nějakým způsobem zasáhnout do citovaných pasáží. Konkrétními případy se budu zabývat v kapitole *Překladatelské problémy*.

3.2.5. Nonverbální prostředky

Překládané kapitoly jsou na některých místech doplněny o dobové černobílé fotografie. Na začátku každé kapitoly je umístěna fotografie přes více než půl strany, ostatní jsou již v menším formátu. Fotografie se vztahují ke konkrétním místům a názorně tak ilustrují popisované realie. Ve dvou případech se jedná o portréty (Franz Kafka a Egon Ervín Kisch). Fotografie relevantní pro tuto práci jsem z originálu naskenovala a vložila do překladu. Při vkládání jsem se řídila hlavně tím, aby byl přeložený text jako celek koherentní a proto se fotografie mohou v některých kapitolách nacházet na mírně odlišných místech, než v samotném originále.

3.2.6. Lexikum

Knihu Hartmuta Bindera bychom mohli označit za populárně naučný text a od toho se také odvíjí volba lexika. Jak již bylo řečeno výše, autor u svých čtenářů nepředpokládá hlubší znalosti tématu, vyvaruje se proto častého používání odborných termínů a používá převážně běžnou slovní zásobu. Jelikož se však jedná v podstatě o turistického průvodce, ve kterém se autor mimo jiné zabývá také architekturou, setkáváme se na několika místech s výrazy jako *plastischer Schmuck*, *Steinplastik*, *Hermen-Karyatiden* nebo *Portal*, pro všechny z nich však

v češtině existují jasné ekvivalenty. V některých pasážích týkajících se díla Franze Kafky, především *Popisu jednoho zápasu*, se autor snaží vystihnout snovou atmosféru díla a používá výrazy z psychologie jako *Verständigungsschwierigkeiten*, *Ich-Schwäche*, *Bindungsängsten*, *Phantasmagorien*, *Lebensängste* a text tak v těchto několika místech získává skoro až filosofický charakter. Konkrétními překladatelskými řešeními se budu zabývat v kapitole *Překladatelské problémy*.

3.2.7. Syntax

Text originálu je psán převážně v hypotaktických souvětích, věty jsou dlouhé a mnohokrát rozvité. V překladu jsem se ve většině případů rozhodla tuto dlouhá souvětí rozdělit na několik kratších vět, aby text působil přehledněji a plynuleji.

Autor také velmi často používá pasivní konstrukce, jak je v němčině obvyklé. Do češtiny jsem je pokud možno překládala aktivně, výjimku však tvořily některé ustálené výroky typu „*kostel byl postaven*“ nebo „*most byl uveden do provozu*“, kde je i v českém úzu obvyklé použít pasívum.

Konkrétními překladatelskými řešeními se budu zabývat v kapitole *Překladatelské problémy*.

3.2.8. Styl

Jak už bylo zmíněno, jedná se o populárně naučný text a kniha je proto psaná neutrálním stylem. Text je psán spisovnou němčinou, autor na některých místech používá pojmy z architektury (viz kapitola *Lexikum*), nepoužívá žádné obrazné či básnické prostředky. Text je díky jednotnému členění přehledný a spisovnému jazyku dobře srozumitelný.

4. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY

Při překládání dvou vybraných kapitol z knihy Hartmuta Bindera *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* jsem se musela vypořádat jednak s jazykovými rozdíly mezi oběma jazyky, jednak s problémy vyplývajícími z konfrontace dvou odlišných kultur a to i přesto, že jsou si česká a německá kultura velice blízké. Při překladu jsem musela mít neustále na paměti, že originál byl určen pro německého čtenáře bez znalosti českého jazyka a reálií a musel tedy být mnohem explicitnější, než tomu bude potřeba u českého překladu. Pokud bych zachovala všechny autorovy doplňující a upřesňující informace a vsuvky, český čtenář s rozsáhlejším fondem vědomostí týkajících se české kulturní oblasti by je vnímal jako redundantní, text by působil kostrbatě a nelogicky a čtenáři by bylo na první pohled jasné, že se jedná o překlad.

V následující části práce se zaměřím na konkrétní problémy, které při překladu vyvstaly a jejich řešení. Údaje v závorkách odkazují na stranu a řádku v originálu, resp. překladu, přičemž pro stranu originálu používám zkratku *O: číslo strany*, pro stranu překladu zkratku *P: číslo strany*.

4.1. Lexikální problémy

4.1.1. Kompozita

V textu se vyskytuje velké množství kompozit, která jsou pro němčinu typická. Do češtiny se však ve většině případů překládají dvouslovným spojením, popř. pouze jedním slovem či opisem.

Podstatné jméno a přívlastek shodný

Nejčastěji jsem kompozita překládala podstatným jménem a přívlastkem shodným, např. *Hauptfigur* (O: 11) jako *hlavní postava* (P: 10) nebo *Drahtseilbahn* (O: 72) jako *lanová dráha* (P: 34). Němčina užívá kompozit také téměř pro všechny názvy pražských čtvrtí jako *Kleinseite*, *Altstadt*, *Neustadt*. Jelikož se jedná o toponyma, překládala jsem je pochopitelně jako *Malá Strana*, *Staré Město*, *Nové město*. Stejně tak u ustálených spojení jako např. *Brückenturm* (O: 35) existovala pouze jedna možnost překladu: ustálené spojení *mostecká věž* (P: 175)

Jednoslovný výraz

V dalších případech jsem německá kompozita překládala jednoslovně, např. *Lindenbaum* (O: 70) jako *lípa* (P str. 35) nebo *Steinbruch* (O: 66) jako *kamenolom* (P: 31). I v tomto případě němčina užívá kompozit k označení pražských reálií. Např. *Hasenburg*

(O: 71) je tedy německý výraz pro *Nebozízek* (P: 33), *Josefstadt* (O: 196) pro *Josefov* (P: 47) či *Laurenziberg* (O: 11) pro *Petřín* (P: 10).

Podstatné jméno a přívlastek neshodný

V několika případech jsem kompozitum překládala pomocí podstatného jména a přívlastku neshodného, např. *Geschäftsstraße* (O: 12) jako *ulice (plná) obchodů* (P: 10). Co se týče vlastních jmen, šlo např. o *Franzensmonument* (O: 24), tedy o *Pomník císaře Františka I.* (P: 12).

Opis

V ostatních případech jsem německé kompozitum nahradila opisem, aby česká věta zněla přirozeněji. Např. ve větě „[...] *hatte Kundera in den siebziger Jahren in seiner Heimat Publikationsverbot* [...]“ (O: 70) jsem kompozitum přeložila opisem jako „*Kundera v sedmdesátých letech nesměl publikovat*“ (P: 33) nebo „*Der Rundgang sollte als Tagesausflug unternommen werden*“ (O: 11) jako „[...] *procházka...by nám měla zabrat celý den*“ (P: 10).

4.1.2. Německé dobové výrazy

Na dvou místech v první překládané kapitole autor doplňuje text o výrazy, které byly tehdy běžné mezi pražskými Němci, resp. vysvětluje výraz zmíněný v jedné z citací. Jedná se o výroky na str. 70: „*Von der Gartenterasse der am Hang des Laurenziberges (seiner Lehne, wie die Prager Deutsche sagten) gelegenen Hasenburg* [...]“, a str. 73: „*Die von Kafka gewählte, aus heutiger Sicht vielleicht etwas verwunderliche Bezeichnung für den in Serpetinen abwärts führenden β weg am Hang des Laurenziberges war zu seiner Zeit in Prag üblich*“. Jelikož českým překladem tato zvláštnost v lexiku vymizí a čtenář se nad žádným neobvyklým výrazem nepozastaví, bylo by nelogické tyto vysvětlující pasáže překládat. Na českého čtenáře by působily matoucím dojmem a v překladu jsem se je proto rozhodla zcela vynechat.

4.1.3. Toponyma

Jak píše Jiří Levý ve své knize *Umění překlada* v kapitole *Podvojnost přeloženého díla*, typický překlad je hybridní, smíšený útvar. Spojuje v sobě totiž dvě neslučitelné roviny: obsah díla, vázaný na cizí prostředí, a český jazyk překlada.²³ V našem případě však tento fakt neplatí, jelikož obsah Binderovy knihy je vázaný na české prostředí a

²³ LEVÝ, J.: *Umění překlada*. Praha: Panorama, 1983, s. 95.

převodem do češtiny se české reálie s jazykem naopak sjednotí. Překladateli to sice zčásti ulehčuje situaci, zároveň však musí dbát na to, aby z překladu vypustil všechny redundantní prvky, kterými autor německému čtenáři přibližoval české kulturní prostředí. Jedná se zejména o názvy ulic, mostů, náměstí a jiných veřejných prostranství, které autor uvádí jak česky, tak pro lepší orientaci v hranaté závorce německy, popř. obráceně. V originále tak v názvu každé kapitoly stojí např. *Křížovnické náměstí [Kreuzherrenplatz]* (O: 35), v českém překladu pak logicky všechny hranaté závorky vymizí, nebo např. *Schelesen [Želízy]* (O: 44), kde naopak zůstane pouze český název z hranaté závorky. Rozpor mezi českými reáliemi a německým jazykem se tak v překladu vyrovnává a dvojjazyčného označení už není třeba.

U místních jmen německého či jiného původu jsem respektovala domácí úzus a překládala tak *Gardasee* (O: 154) jako *Gardské jezero* a nikoliv *italské jezero Lago di Garda* nebo *Zürich* (O: 154) jako *Curych*. V některých případech jsem k místnímu jménu připadala doplňující přívlastek, který českému čtenáři umožní snadno se orientovat v tom, ve kterém státě se zmiňované místo vlastně nachází. Např. „[...] *als sich Kafka zur Erholung in Meran aufhielt*[...]“ (O: 155) jsem přeložila jako „*Když pak Kafka na jaře roku 1920 pobýval v italských lázních v Meranu*“. V případě německých či rakouských místních jmen na rozdíl od zbytku knihy platila zásada, že čtenář německého originálu ví, kde se daná místa nacházejí, čtenář českého originálu však už možná ne. Proto jsem se rozhodla větu „[...] *in ein Naturheilsanatorium in Stapelburg im Harz*“ (O: 154) doplnit a přeložit ji jako „[...] *do sanatoria v Stapelburgu v německém pohoří Harz*“, stejně tak jsem doplnila větu „[...] *In einem Privatsanatorium in Kierling bei Klosterneuburg*[...]“ (O: 156) a přeložila ji jako „[...] *do soukromého sanatoria v rakouském Kierlingu u Klosterneuburgu*[...]“.

4.1.4. Propria

Vzhledem k rozhodnutí přechylovat a i německá místní jména pokud možno překládat do češtiny jsem se rozhodla překládat i jména vlastní, avšak pouze pokud se u nás v počeštěné formě běžně používají. Do češtiny jsem tak překládala např. jméno *Egona Ervína Kische* či jména postav z Kischovy povídky *Miluška* a *Toník*. V případě, že se vlastní jména běžně používají ve svém německém tvaru, nechávala jsem je v překladu v původním znění. Např. *Rainer Maria Rilke*, *Franz Carl Weiskopf* či *Rudolf Pannwitz* (P str.).

Problém nastal u jména *Polyxena z Lobkowicz*, jelikož jméno se u nás běžně užívá jak v této podobě, tak v podobě počeštěné. Vzhledem k tomu, že jsem i *Lobkowicz-Palais* (O: 58) přeložila jako *Lobkovický palác* jsem se nakonec rozhodla i pro počeštěný tvar *Polyxena z Lobkovic*.

4.1.5. Třetí jazyk

Při překladu podkapitoly *Dům „U dvou zlatých medvědů“* jsem narazila na slovo *Reb* (O: 158), což je v jazyce jidiš výraz pro *rabína*. Pokud bych slovo přeložila jednoduše do češtiny jako *rabín*, specifická atmosféra pražského židovského ghetta navozená tímto jidiš výrazem by zcela vymizela. Jiří Levý v *Umění překladu* k problematice třetího jazyka píše: „Nahradí-li se cizí jazyk prostě normální češtinou, ztrácí svou charakterizační hodnotu; obvyklý překlad pod čarou nevyhovuje v uměleckém díle ze stejných důvodů jako u historických narážek. Nejpříjemnější řešení je snad přeložit významově závažné cizí věty do češtiny a k naznačení cizosti promluvy ponechat jen běžné pozdravy a krátké odpovědi, které jsou jasné ze souvislosti; tedy cizojazyčné promluvy jen naznačit a ten náznak případně kombinovat s vysvětlením.“²⁴ Rozhodla jsem se tedy tento jidiš výraz ponechat ve své původní podobě. Otázkou pak bylo, zda v poznámce pod čarou českému čtenáři osvětlit, že se jedná o výraz v jidiš. Nakonec jsem se rozhodla poznámku překladatele vynechat, jelikož autor slovo *Reb* také použil bez jakýchkoliv dalších vysvětlení a předpokládal tak, že jeho čtenář slovo identifikuje sám a to samé se dá proto očekávat od čtenáře překladu.

4.1.6. Další lexikální problémy

V podkapitole *Staroměstské náměstí* Binder cituje z *Popisu jednoho zápasu*, v krátkém odstavci čtenáři nastiňuje děj citované části knihy a zmiňuje modlíciho se muže: „und dann ein Gespräch mit einem **Beter** beginnt“ (O: 168). Rozhodla jsem se použít slovo „modlit“, přestože samo o sobě může znít vůči věřícím osobám urážlivě. V celé práci jsem však citace z *Popisu jednoho zápasu* přebírala z překladu Vladimíra Kafky, kde je výraz „*Beter*“ přeložen právě jako „modlit“ a proto jsem se i v tomto případě řídila oficiálním českým překladem.

V podkapitole *Dům „U dvou zlatých medvědů“* Binder používá slovo „*Halbfeiertagsrock*“ (O: 158). Po konzultaci s odborníkem z Ústavu filosofie a

²⁴ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Praha: Panorama, 1983, s. 127.

religionistiky FF UK jsem došla k závěru, že se jedná o oděv, určený pro období chol hamo'ed. Jde o období mezi prvním a posledním dnem židovských svátků Sukot a Pesach. Tyto dny, na rozdíl od prvního a posledního, nejsou sváteční, ale pouze polosváteční, a vztahují se na ně jen některé povinnosti a zákazy svátečních dnů. V češtině však výraz pro označení oděvu pro toto období neexistuje, a jelikož výraz „*polosváteční kabát*“ zní nepřirozeně, rozhodla jsem se nakonec výraz přeložit jednoduše jako „*sváteční kabát*“. Nad tímto výrazem se čtenář nijak nepozastaví a informace, že se jedná o oděv určený pro speciální, sváteční příležitost zůstane zachována.

V podkapitole „*Ferdinandova třída*“ se objevují dva odborné termíny z psychologie, „*Ich-Schwäche*“ a „*Bindungsangst*“²⁵. Na severu Bindungsangst.com²⁵ je tato porucha definována následovně: „*Ein Mensch, der Angst hat teine enge und langfristige Beziehung einzugehen, leidet oft an Bindungsangst. Das Motto der Betroffenen lautet: Besser keine Beziehung, als eine, die mit Schmerzen und Verlust verbunden ist*“ a slovník DUDEN k tomuto heslu uvádí: „*Scheu, Angst davor, eine feste Bindung einzugehen*“. Pro tento psychologický termín se v češtině používá výraz „*porucha vztahovosti*“, který jsem v překladu také použila. Pojem „*Ich-Schwäche*“ se mi po dlouhém pátrání podařilo dohledat v knize *Transakční analýza: terapie a poradenství* v příloženém anglicko-německo-českém slovníčku. Knihu z německého originálu přeložila PhDr. Blanka Čepická z Ústavu pro humanitní studia v lékařství 1. LF UK, slovníček proto považuji za relevantní zdroj a termín podle něj překládám jako „*slabost ega*“.

4.2. Syntaktické problémy

4.2.1. Dělení souvětí do kratších vět

Jak jsem již zmiňovala v kapitole *Překladatelská analýza*, Binder v celé knize často používá velmi dlouhá souvětí. Ta jsem se rozhodla s ohledem na českého čtenáře rozdělit na kratší a srozumitelnější věty. Např. souvětí v podkapitole *Staroměstské náměstí* „*Der Altstädter oder Große Ring, [...], teilweise schwer beschädigt wurden und rekonstruierte Fassaden aufweisen*“ (O: 166) jsem rozdělila na tři kratší věty (P: 44). Při zkracování a dělení souvětí jsem měla na paměti aktuální členění větné a dbala na to, aby syntax vytvořených vět nepodléhala slovosledu originálu.

²⁵ *Wie man Bindungsangst besiegt* [online]. [cit. 2012-05-25]. Dostupné z: <http://www.bindungsangst.com/>

4.2.2. Interpunkce

Autor často používá dvojtečky, pomlčky či závorky s doplňujícími informacemi, které podle mého názoru někdy působí až rušivě a narušují plynulost textu. Dvojtečky jsem proto v některých případech jednoduše nahradila tečkou a začala novou větou, což je v češtině běžnější než hojně užívané dvojtečky. Stejně tak závorky jsem někdy vynechala a informaci plynule začlenila do textu. Např. „*Das von Matthias Braun um 1730 geschaffene Standbild [...] wurde 1784 auf dem achten Brückenpfeiler (Südbalustrade) aufgestellt*“ (O: 37) jsem přeložila jako „*Sochu sv. Ludmily vytvořil roku 1730 Matyáš Braun a v roce 1784 ji umístili na osmý pilíř na jižní straně mostu*“. Informace o tom, že se jedná o jižní stranu mostu, se z textu neztratila, věta působí přirozeněji a není přerušena rušivou závorkou. V dalším případě jsem nahradila závorku pomlčkou: „*Skupina pokračuje dále kolem sborového velitelství rakousko-uherské armády (č. 15/258) a sídla policie, ležícího na jižní straně Malostranského náměstí- to vysvětluje množství policistů, které Josef K. se svým doprovodem na tomto místě potkává*“.

4.3. Stylistické problémy

Celý výchozí text je dělen do dvou pomyslných rovin. V té první, odbornější, autor v rámci turistické trasy popisuje okolní památky a jejich historii, nebo se zamýšlí nad obsahy zmíněných literárních děl, v té druhé pak čtenáři převypravuje jejich děj. Na některých místech však přeskakuje od jedné roviny ke druhé bez jakýchkoliv plynulých přechodů, takže je pouze na čtenáři, aby si uvědomil, že autor už mluví zcela o něčem jiném než v předchozí větě. Někdy dokonce obě roviny zcela míchá dohromady a uprostřed převypravování děje knihy uvádí datum vytvoření barokní sochy: „*Odtud Jarda pozoruje, jak dívky mizí v budově „U staré pošty“, pohled mu ale částečně zakrývá socha sv. Jana Křtitele od Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa z roku 1715*“ (O: 49). V některých případech jsem při překladu pozměnila strukturu věty a přechod mezi oběma rovinami pak zněl nepřirozeně, např. mezi větami „*Jelikož Kafka pouze naznačuje, co hlavní postava [...] pokouší odpoutat od hrozivého a nepřátelského okolí*“ a „*Vypravěč rozpráhl ruce [...] a jeho tělo se „bez bolesti a námahy“ začalo lehce pohybovat*“ (O: 38). Proto jsem před druhou větou přidala ještě příslovce *náhle*, které má čtenáře upozornit na příchod něčeho nového.

I v jiných případech jsem se rozhodla originální text rozšířit, aby zněl českému čtenáři přirozeněji, např. „*Auf den Spuren von Kafkas*“ (O: 9) jsem nepřekládala jako „*Po stopách Kafky*“, nýbrž „*Po stopách Franze Kafky*“. Větu „*Der Altstädter oder Große Ring*“ (O: 166)

jsem přeložila konkrétněji: „*Staroměstské, dříve Velké náměstí*“ z toho důvodu, že výraz *Velké náměstí* se v současné době pro Staroměstské náměstí nepoužívá.

Jak už bylo řečeno, autor si kladl za cíl provést svého čtenáře hlavním městem Prahou a stal se tak na čas jeho osobním průvodcem a pomocníkem. Přesto si však Binder od čtenáře drží odstup, přímo ho neoslovuje, pro popis trasy používá konstrukce s man: „*Am Ende der Národní třída biegt man rechts*“ (O: 23), „*Verfolgt man sie [Välsche Gasse] einige Zeit aufwärts*“ (O: 57). Já jsem se rozhodla všechny tyto konstrukce překládat v 1. osobě plurálu, aby text působil přívětivěji a přímo oslovoval čtenáře: „*Na konci Národní třídy zatočme doprava*“, „*Půjdem-li po ní stále vzhůru*“. Stejně tak neosobní „*der Rundgang*“ (O: 11) jsem překládala pomocí přivlastňovacího zájmena jako „*naše procházka*“, abych se čtenářem navázala užší kontakt.

Někdy jsem byla nucena autorovy prostředky nahradit jinými, domácími. Např. ve větě „*Jarda entwickelt sich im Lauf der Zeit zu einem Mädchenhirten, einem „pasák“ oder Zuhälter*“ (O: 51) Binder jeden a tentýž fakt vyjadřuje třemi různými výrazy, které se však do češtiny dají přeložit jenom jako *pasák*. Alespoň jeden z nich jsem se proto rozhodla nahradit výrazem v uvozovkách, jehož význam z originálu vyplývá na konci téže věty: „*Z Jardy se postupem času stane pasák neboli 'ochránce' dívek*“.

Abych zabránila opakování stejných slov ve dvou po sobě jdoucích větách, přeložila jsem na str. 48 slovo „*Auf diesem stillen Platz*“ ne jako „*náměstí*“, nýbrž jako „*místo*“.

4.4. Gramatické problémy

4.4.1. Přechylování

Jako každý překladatel jsem se musela rozhodnout, zda budu česká jména přechylovat či nikoliv a zvolený způsob pak důsledně aplikovat v celém překladu. Jelikož se obsah obou kapitol točí převážně kolem života a díla Franze Kafky, řídila jsem se českým územ a také publikacemi vydanými Společností Franze Kafky, ve kterých se jména spjatá s Kafkou důsledně přechylují. *Minze Eisner* (O: 44) jsem tedy překládala jako *Minze Eisnerová*, *Felice Bauer* (O: 154) jako *Felice Bauerová* atd. Z tohoto důvodu jsem proto přechylovala také jména *Olly Komendové-Soentgerathové* (P: 10), *Else Laskerové-Schülerové* (P: 40), *Johanny Anderkové* (P: 40) a *Berty Fantové* (P: 46).

4.4.2. Pasivum

Jelikož jsou pasivní konstrukce v němčině mnohem běžnější než v češtině, platí při překládání obecná zásada: pokud je to možné, německé pasivum překládat aktivně. Jak už jsem však uvedla v kapitole *Překladačská analýza*, dá se Binderova kniha označit za literárního turistického průvodce. V turistických průvodcích a v odborné literatuře o architektuře se však i v češtině pasivní konstrukce vyskytují relativně často, v tomto typu literatury jde o zažitý úzus. Jedná se o případy, kdy původce děje buď není známý, nebo pro danou výpověď- datum postavení kostela, odhalení sochy, rekonstrukce budovy- není relevantní. V některých případech jsem se proto rozhodla pasivum ponechat. Pokud bych např. pasivní, a v popisech umělecko-historických artefaktů naprosto typickou větu „*Im Jahr 2003 wurde eine Kopie des kaiserlichen Reiterstandbildes [...] aufgestellt*“ (O: 26) přeložila aktivně (např. pomocí nevyjádřeného podmětu „*V roce 2003 instalovali kopii císařské jezdecké sochy*“), zněla by jednak kostrbatě, jednak by se z textu vytratila příznakovost odborného stylu, kterou jsem však záměrně chtěla ponechat.

Aktivně jsem překládala v případě, že německá věta obsahovala původce děje, např. „*Der Altstädter Brückenturm, [...] ist das letzte Werk [...] Peter Parler, das zwar noch unter Karl IV. begonnen, aber erst unter seinem Sohn [...] fertiggestellt wurde*“ (O: 36) jako „*Parléř začal věž stavět sice ještě za vlády Karla IV. (1336-1378), ale dokončil ji až za jeho syna*“.

V ostatních případech, tedy ne v typických větách týkajících se stavebnictví, památek a architektury, jsem se snažila pasivní konstrukce překládat aktivně, např. „*Aber auch dieser dritter Versucht, der wegen der Herkunft der Braut vom Vater noch viel heftiger abgelehnt wurde als die vorgehenden*“ (O: 155) jako „*Ale i tento třetí pokus o manželství, jež Kafkův otec kvůli původu nevěsty odmítal snad ještě silněji než ty předchozí, [...]*“.

4.5. Ostatní problémy

4.5.1. Problematický odstavec v podkapitole *U staré školy*

Na str. 199 Binder čtenáři přibližuje děj Meyrinkova *Golema* a popisuje, jakým způsobem Meyrink starou židovskou pověst ve své knize pozměnil. V tomto shrnutí se velmi přesně drží Meyrinkova originálu, především co se výběru lexika týče, a používá složité věty typu „*wird als Folgeerscheinung einer psychischen Explosion bezeichnet*“ (O: 199). Vzhledem k tomu, že se autor v tomto odstavci držel Meyrinkovy předlohy, rozhodla jsem se

i já při překladu řídit výrazy v překladu Evy Pátkové, z něhož jsem v téže podkapitole přebírala citace.

4.5.2. Odkazy v textu

Na několika místech Binder odkazuje na jiná místa v knize, např. „(*Näheres S. 128ff.*)“ (O: 65). Můj překlad se však týkal pouze dvou konkrétních kapitol a v rámci nich vybraných podkapitol, proto jsem se rozhodla zachovat pouze ty odkazy, které budou dohledatelné v samotném překladu. Údaje v závorkách jsem pak samozřejmě pozměnila tak, aby odkazovaly na příslušnou stranu překladu, nikoliv originálu. Poznámky odkazující na ostatní kapitoly jsem vynechala. Stejně tak odkazy na obrázky jsem přizpůsobila překladu.

4.5.3. Citace literárních děl

Text celé knihy je proložen odkazy na díla pražských, převážně německy píšících autorů a citacemi z jejich děl. Ve většině případů byla tato díla již přeložena do češtiny a jejich názvy jsem proto uváděla v českém překladu, např. Kischův román *Der Mädchenhirt* jako *Pasák*. Z českých překladů jsou také převzaty citované pasáže. Pro přehlednost a úplnost jsem citace vždy opatřila poznámkou pod čarou. V té jsem uvedla jméno autora, název díla v českém překladu, místo vydání českého překladu, nakladatelství, rok vydání a jméno překladatele. Pracovala jsem s překlady dostupnými v pražských knihovnách, a proto jsem v některých případech musela čerpat z jiného vydání, než s jakým pracoval Binder. Tato vydání se od těch Binderových na některých místech lišila např. slovosledem, vynechanými větami či jinými drobnými změnami, význam však zůstával stále stejný, a proto jsem použití jiného vydání nepovažovala za rušivé či chybné. Pouze v jednom případě z této situace vyplynul rozpor. Na str. 28 Binder nejdříve cituje z *Popisu jednoho zápasu* a následně k citaci vztahuje další odstavec: „*Berücksichtigt man Standort und Blickpunkt (‘Ich sah mich in Angst um’) des Beobachters*“. Ve vydání, ze kterého jsem citaci převzala já, však tato citovaná věta obsažena není. Vzhledem k tomu, že z kontextu jasně vyplývá, o čem se autor chystá mluvit, rozhodla jsem odkaz vypustit, abych českého čtenáře nemátla.

Pokud podkapitola obsahovala citaci z díla, které ještě do češtiny nebylo přeloženo, danou kapitolu jsem při překladu vynechala. Pokud Binder dílo pouze zmiňuje, ale necituje z něj, uvádím ho v originálním německém znění a následně v hranaté závorce vlastní překlad do češtiny. Jsem si vědoma toho, že tyto překlady názvů německých děl jsou nedokonalé, mají však posloužit pouze k základní orientaci českého čtenáře. Když se takový případ

v překladu objevil poprvé, funkci hranaté závorky jsem čtenáři upřesnila v překladatelské poznámce pod čarou.

Někdy pak v souvislosti s těmito díly vyvstaly problémy, jako např. na str. 45, kde Binder z díla dosud nepřeloženého do češtiny cituje část věty: „*Der ´aus Lässigkeit und Laster´ gemischte Gescichtsdruck des Türken erschreckte ihn so, dass er davon noch in seinen Träumen verfolgt wurde*“. V tomto případě jsem se rozhodla citaci s ohledem na jasný kontext přeložit sama jako „*mísící v sobě netečnost s neřestí*“. Dalším problémem bylo spojení „*Antipoden Schmeling und Schachner*“ na str. 158. Pokud bych výraz „*Antipoden*“ přeložila jako „*protějšky*“ či „*protipóly*“, mohlo by s ohledem na obsah Kohnovy knihy dojít k významovému posunu a zmatení případného čtenáře, který by knihu četl. Jelikož je věta jasně srozumitelná i bez tohoto výrazu, rozhodla jsem se ho z těchto důvodů zcela vynechat.

V ostatních případech jsem tyto krátké citace rovněž přebírala z příslušných pasáží českých překladů.

4.5.4. Německý vs. český pohled na evropské dějiny

Na některých místech se v knize jasně projevil autorův německý původ a s ním i odlišný pohled na evropské dějiny. V podkapitole *Staroměstská mostecká věž* např. píše: „*Ganz oben [...] waren zehn Jahre lang die Köpfe der 27 böhmischen Aufständischen aufgepfählt*“ (O: 36). Popravené protestantské šlechtice, které Binder nazývá „povstalci“, je v české literatuře obvyklé označovat „27 českými pány“ a některé české čtenáře by Binderovo hanlivé označení vůdců odboje proti Habsburkům mohlo urazit. Rozhodla jsem se proto pro kompromis, výraz jsem zneutralizovala a použila slovní spojení „*27 odbojných českých šlechticů*“, které je zcela bezpříznakové.

4.5.5. Poznámky pod čarou

Poznámky pod čarou Binder používá pouze v případě, že chce nějakým způsobem zasáhnout či doplnit citaci z literárních děl. Poznámky pod čarou jsem překládala v případě, že měly stejnou výpovědní hodnotu jak pro německého čtenáře, tak pro čtenáře českého překladu, např. neutrální informace „*Sochami zdobený Buquoyský palác (č. 2/486) na Velkopřevorském náměstí stojí naproti Velkopřevorskému paláci. Palác byl postaven roku 1682, roku 1738 přestavěn, dnes v něm sídlí francouzské velvyslanectví*“ (P: 24). V některých případech však slova, k nimž se poznámka vztahovala, volným překladem vymizela, a proto bylo nutné tyto poznámky pod čarou vypustit, např. v podkapitole *Bývalý hotel* „*U staré*

pošty“. Stejně tak jsem poznámky pod čarou vypouštěla v případech, kde byly pro českého čtenáře zbytečné, např. vysvětlující poznámka u slov „*puškvorec*“ či „*kořen*“ v kapitole *Bývalý hotel „U staré pošty“* (O: 50, 51).

Na str. 57 Binder cituje z Kafkova dopisu Mileně Jesenské, kde Kafka vzpomíná na slova své posluhovačky „*Pane doktore, s Vámi to dlouho nepotrvá*“. Binder tuto českou větu vloženou do německého textu v poznámce pod čarou překládá do němčiny, pro českého čtenáře by však byla nesmyslná, protože je obsažená již v samotném textu, a proto jsem ji vynechala.

4.5.6. Vynechání/doplnění informace

Jak jsem již zmínila dříve, Binder svou knihu psal pro čtenáře německé a překladem do češtiny tak zákonitě vyvstaly případy, kdy informace původně určená pro německého čtenář již nebyla zapotřebí a stala se tak redundantní. Např. slovní spojení „*tschechische Journalistin Milena Jesenská*“ (O: 57) jsem překládala jako „*novinářka Milena Jesenská*“, „*Auf der Alee [...] hat der tscheschische Schriftsteller Milan Kundera [...] Kapitel seines Romans [...] angesiedelt*“ (O: 66) jako „*alej starých stromů, v níž se odehrává [...] kapitola Kunderova románu*“. Zatímco u německého čtenáře Binder může neznalost osobnosti Milana Kundery předpokládat, v českém překladu by informace o tom, že se jedná o českého spisovatele, byla redundantní. Mohla jsem si tudíž vynecháním křestního jména dovolit z přívlastku neshodného („*román Milana Kundery*“) vytvořit přívlastek shodný („*Kunderova románu*“), aby věta zněla plynuleji.

V podkapitole *Bývalé Františkovo nábřeží* Binder uvádí, že nábřeží bylo postaveno v letech 1841-45. Hned v následující kapitole tuto informaci v rámci vedlejší věty uvádí znovu, a proto jsem se rozhodla ji vynechat.

V podkapitole *U staré školy* Binder zmiňuje židovský náboženský obřad zvaný bar micva a svému čtenáři jeho význam objasňuje přirovnáním ke konfirmaci: „*nicht aber die Zigeunersynagoge, in der Kafkas Bar-Mizwah stattfand, eine religiöse Zeremonie, derer Bedeutung am ehesten mit der Konfirmation vergleichbar ist*“ (O: 197). Autor je zřejmě německý protestant, kterému je význam slova konfirmace jasný, to samé se však nedá předpokládat u všech českých čtenářů. Rozhodla jsem se proto Binderovu informaci v závorce ještě doplnit: „*ne ale Cikánská synagoga, místo Kafkovy Bar micva, náboženské*

slavnosti, během níž je dospívající chlapec uveden mezi plnoprávné členy židovské obce, jejíž význam je zhruba srovnatelný s konfirmací.

Při překládání jsem se vždy řídila územ české naučné literatury o Praze a architektuře a proto jsem např. „*hl. Nepomuk*“ (O: 37) překládala jako „*sv. Jan Nepomucký*“ nebo „*hl. Johannes*“ (O: 49) jako „*sv. Jan Křtitel*“.

V některých případech jsem pozměnila syntaktickou strukturu věty a byla jsem tím pádem nucena vypustit část věty originálu, jindy jsem zase text doplnila, vždy však pouze do takové míry, abych nezměnila funkci původní výpovědi. Tyto drobné změny a posuny jsem prováděla záměrně tak, aby byl překlad vůči originálu funkčně ekvivalentní.

4.5.7. Opravy, poznámky překladatele

Z popisku pod fotografií Franze Kafky (O: 153) jsem odstranila tečku, jelikož žádný ze zbylých nevětných popisků k fotografiím tečkou zakončen není.

Jak jsem již zmínila v kapitole *Překladatelská analýza* v podkapitole *Pragmatika času*, Binderem zmiňované *Knihkupectví u jednorožce* již na Staroměstském náměstí nefunguje. Tento fakt jsem v příslušné podkapitole uvedla v poznámce překladatele pod čarou.

4.5.8. Věcné chyby v originále

Jedním z největších problémů, se kterými jsem se při překládání musela potýkat, byly faktické nesrovnalosti v originále. Nejednalo se pouze o jeden či dva případy, ale o několik chybných historických, geografických či jiných údajů. Některé z chyb jsou vcelku zanedbatelné, jiné však pečlivému čtenáři sledujícímu autorův text při návštěvě Prahy mohly přinejmenším znepříjemnit orientaci ve městě. Jak ve své knize *Čtení o překládání* píše Zlata Kufnerová, věcné chyby v autorském textu tvoří zvláštní kategorii, kterou se musí překladatel ve svém textu zabývat. Optimálním řešením je podle Kufnerové dohoda s autorem, druhým řešením je chybu ponechat a příslušnou pasáž opatřit poznámkou překladatele pod čarou, třetí možností pak chybu bez dalšího komentáře jednoduše opravit.²⁶

První z chyb se v originále objevila v podkapitole *Ferdinandova třída*. Autor zde zmiňuje dnešní Národní třídu a uvádí, že své původní jméno Ferdinandova třída získala

²⁶ KUFNEROVÁ, Zlata: *Čtení o překládání*. Praha: H&H, 2009, s. 41-42.

„na počest císaře Ferdinanda I. (1503-1564), který byl roku 1526 zvolen českým a maďarským králem.“ (P: 10) Ve skutečnosti však byla třída pojmenována po císaři Ferdinandu V., jak uvádí publikace Pražský uličník: „**Národní třída:** [...] Původní název zněl logicky na Příkopě, [...] v letech 1870-1919 Ferdinandská. Ferdinand V. (1793-1875) vládl v letech 1835-1848, Češi mu říkali Dobrotivý, byl duševně nemocný, byl donucen k abdikaci a až do smrti žil na Pražském hradě. Asi od roku 1900 byl používán název Ferdinandova třída podle Ferdinanda V.“²⁷

Další nesrovnalost se vyskytla v podkapitole *Pomník císaře Františka I.* Binder pomník detailně popisuje a to jak samotnou jezdeckou sochu císaře, tak i ostatní sochy stojící kolem ní. Nakonec uvádí, že „horní postavy pod baldachýnem symbolizují vědu, umění, orbu, hornictví, obchod a průmysl.“ (P: 12) Pod baldachýnem však soch nestojí pouze šest, ale osm, a Binder tak zapomíná zmínit zbylé dvě symbolizující mír a hojnost: „Na úrovni sochy se nachází na čtyřech pilířích pod drobnými baldachýny vždy dvojice alegorických figur. Ty symbolizují mír, hojnost, vědu, umění, průmysl, obchod, orbu a hornictví.“²⁸

Třetí chybný údaj se vyskytl rovněž v podkapitole *Pomník císaře Františka I.* Binder zde popisuje budovu „Caffé Bellevue“ (č. 18/329) na Smetanově nábřeží a vzápětí tvrdí, že „sousední budova směrem k řece se stejnou fasádou, postavená taktéž v roce 1895, jsou takzvané Královské lázně (č. 16/330).“ (P: 16) Nejedná se však o „Královské lázně“, jak Binder chybně uvádí, ale o tzv. „Karlovy lázně“, které jsou v publikaci Umělecké památky Prahy popsány jako „Karlovy lázně: čp. 198/I, Smetanovo nábřeží 39 (39/198). Dříve mlýnská budova (po 1879), později lázně“²⁹ Kromě toho vidíme, že Karlovy lázně s „Caffé Belevue“ nesousedí a navíc nemají číslo 16/330, nýbrž č. 39/198. Pod číslem 16/330 najdeme právě sousední budovu hned vedle „Caffé Belevue“ směrem zpět k Národnímu divadlu.

Další problém se objevil v podkapitole *Staroměstská mostecká věž.* Autor při popisu věže uvádí, že „v každém rohu byly po deset let vystaveny nabodnuté hlavy 27 českých povstalců popravených v roce 1621 na Staroměstském náměstí.“ (P: 17) Popravených mužů bylo sice 27, avšak nabodnutých hlav bylo na Staroměstské mostecké

²⁷ LAŠŤOVKA, Marek et al. *Pražský uličník: Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 1. díl (A-N)*. Praha: Libri, 1998, s. 582.

²⁸ HRUBEŠOVÁ, Eva a Josef HRUBEŠ. *Pražské sochy a pomníky*. 2. vyd. Praha: Petrklíč, 2009, s. 34.

²⁹ VLČEK, Pavel et al. *Umělecké památky Prahy: Staré město a Josefov*. Praha: Academia, 1996, s. 209.

věži vystaveno pouze 12: „V letech 1621-1631 bylo na věži v železných koších vystaveno 12 hlav českých pánů popravených na Staroměstském náměstí.“³⁰

Autor dále v podkapitole *Socha sv. Ludmily* v souvislosti s Karlovým mostem uvádí, že na něj „v roce 1657 [...] umístili dnes již neexistující kříž“ (P: 18), zmíněný kříž však na Karlově mostě dodnes stojí a je opatřen hebrejským nápisem „Svatý svatý svatý, Hospodin zástupů“. O jeho původu se píše např. v publikaci *Karlův most: „Stávající bronzový korpus Ukřižovaného, odlitý v roce 1628 v drážďanské dílně Hanse Hillgera [...] původně určený pro most přes Labe v Drážďanech, zakoupili pražští radní brzy po skončení války v roce 1657 [...]“*.³¹

Při popisu sousoší sv. Vincence Ferrerského se sv. Prokopem ve stejnojmenné podkapitole pak píše: „*Postava Prokopa (kolem 1004-1053), oděna v biskupském rouchu a podpíraná mužskými polopostavami- hermokami*“ (P: 20), přestože sv. Prokop byl opat sázavského kláštera a proto i jeho roucho je nikoliv biskupské, ale opatské: „*Vpravo pak v rouše opatském svatý Prokop stojící na d'áblu.*“³²

V další části knihy v podkapitole *Kostel Panny Marie Vítězné Binder* vysvětluje, proč byl kostel v Karmelitské ulici po bitvě na Bílé Hoře zasvěcen právě Panně Marii Vítězné. Jako důvod uvádí fakt, že „*císařská vojska [...] v roce 1621 proti povstaleckým českým stavům vytáhla do boje právě pod mariánským praporem.*“ (P: 25) V této výpovědi zcela jasně odkazuje na bitvu na Bílé Hoře, která se však odehrála 8. listopadu 1620 a tedy ne v roce 1621, jak uvádí.

V podkapitole o Petřínské rozhledně autor popisuje dvě usedlosti na jižní straně petřínského svahu Dolní (č. 18/ 110) a Horní Palatu. Později v textu zmiňuje další budovu č. 5/737, ve které dodnes sídlí Ústav sociální péče pro nevidomé, ten však sídlí právě v bývalé usedlosti Dolní Palata č. 5/737 a nikoliv č. 18/110, jak uvádí autor, který v textu tyto dvě usedlosti a jejich čísla podivným způsobem zaměnil. Pod číslem 18/110 by totiž čtenář našel pouze soukromou vilu na druhé straně ulice Na Hřebenkách.

Přestože jsem si vědoma toho, že by překladatelova řešení měla být pokud možno jednotná, rozhodla jsem se v tomto případě každou faktickou nesrovnalost vyřešit odlišným způsobem a to podle úrovně závažnosti. K nejradikálnějšímu řešení jsem se rozhodla v případě zaměnění usedlostí Horní a Dolní Palata, jejich polohy, čísla i funkcí. Můžeme předpokládat, že německý čtenář se v Praze nevyzná natolik dobře, aby tuto nesrovnalost

³⁰ DUDÁK, Vladislav: *Pražský poutník aneb Prahou ze všech stran*. Praha: Baset, 2008, s. 94.

³¹ ŠEVCŮ, Ondřej et al: *Karlův most*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007, s. 188.

³² NOVOTNÝ, Kamil a Emanuel POCHE. *Karlův most*. Praha: Poláček, 1947, s. 104.

odhalil, českého čtenáře pocházejícího z oblasti malostranského břehu by ale chybné údaje mohly zmást. Jelikož by však vysvětlivka překladatele k tomuto problému zabrala minimálně jeden odstavec (usedlost Dolní Palata se nenachází v „horní“ budově, jak uvádí autor; nenes číslo 18/110 atd.) a text by působil zmatečně, rozhodla jsem se text zjednodušit a upravit tak, aby odpovídal skutečnosti: *„První z nich, usedlost Dolní Palata (č. 5/737), stojící jen několik set metrů od stadionu, získala svůj nynější vzhled na konci 19. století. V době, kdy Kafka psal svůj Proces, tu sídlilo vedení institutu pro nevidomé, tzv. „Francisco-Josephinum“, založeného v roce 1892. Budova slouží tomuto účelu dodnes (Ústav sociální péče pro nevidomé).“* (P: 29) Zasáhla jsem tak sice do autorova originálu, v dané situaci se to ale jeví jako nejpříjemnější a nejmíň rušivé řešení. Podobná situace nastala v podkapitole *Pomník císaře Františka I.*, kde autor zaměnil číslo a název budovy Karlovy lázně. V tomto případě jsem se však již rozhodla na autorovu chybu upozornit v poznámce překladatele v hranaté závorce přímo za daným odstavcem: *„[oprava: Karlovy lázně (č. 39/198) - pozn. překl.]“* (P: 15). Vzhledem k tomu, že se však nejedná o „sousední budovu“, rozhodla jsem se autorovu větu mírně pozměnit, abych čtenáře nemátla chybnými údaji: *„Budova se stejnou fasádou stojící přes ulici směrem k řece“* (P: 15) Pro stejné řešení jsem se nakonec rozhodla i ve všech ostatních případech, jelikož jsem nechtěla do originálu svévolně zasahovat a jednalo se o nesrovnalosti, které bylo na rozdíl od případu s Dolní Palatou možno uvést na pravou míru v rámci jedné věty. Pokud bych chyby převedla v původním znění, mohl by český čtenář nabýt dojmu, že se jedná o chybu překladatele, nikoliv autora, čehož jsem se chtěla vyvarovat.

5. ZÁVĚR

Při překladu jsem se orientovala v první řadě na českého čtenáře a překládala text takovou metodou, aby čtenář na první pohled nepoznal, že se jedná o překlad z němčiny. Jelikož originál musel být s ohledem na čtenáře neznalého české kultury mnohem explicitnější, musela jsem na mnoha místech vypouštět autorovy vysvětlující poznámky pod čarou a doplňující informace. Jelikož se jedná o populárně naučný text, řídila jsem se při překladu česky psanou odbornou literaturou o architektuře a dějinách, popř. českými turistickými průvodci. Práce s těmito publikace mi usnadnila hledání vhodných ekvivalentů. Na rozdíl od autora jsem se rozhodla navázat se čtenářem pomocí vhodných formulací užší kontakt. Pro usnadnění orientace v pražské německy psané literatuře jsem u všech citovaných děl čerpala z dostupných českých překladů, uváděla jejich názvy v češtině spolu se všemi potřebnými informacemi tak, aby si je čtenář mohl kdykoliv dohledat a přečíst v češtině. U děl dosud nepřeložených jsem alespoň pro povšechnou orientaci uváděla vlastní překlad názvu. Při překladu jsem se také musela potýkat s několika faktickými chybami a uvést je na pravou míru tak, aby čtenáře znalého pražského prostředí nemátly.

6. RESUMÉ

Cílem této bakalářské práce bylo přeložit vybrané kapitoly knihy Hartmuta Bindera *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* do češtiny a překlad opatřit odborným komentářem. V rámci komentáře jsem nejprve výchozí text analyzovala a poté se zaměřila na konkrétní překladatelské problémy, které při překladu vyvstaly. Při jejich řešení jsem volila takové překladatelské strategie, abych cílový text co nejvíce přizpůsobila českému čtenáři. Řídila jsem se přitom česky psanou odbornou literaturou o architektuře a dějinách a českými turistickými průvodci Prahou.

This thesis was focused on translation of chapters chosen from the book *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt* by Hartmut Binder and on a skilled commentary of this translation. Within the commentary I firstly analyzed the source text according to Christiane Nord and secondly dealt with concrete translation difficulties I met during the translation process. I have chosen appropriate translation strategies to adapt the text to Czech reader. I followed the Czech specialized literature about architecture and history and the Czech written guide-books about Prague.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura:

- BINDER, Hartmut. *Prag: Literarische Spaziergänge durch die Goldene Stadt*. 4. vyd. Praha: Vitalis, 2008, 374 s. ISBN 978-89919-123-3.

Sekundární literatura:

- HAŠEK, Jaroslav. *Veselé povídky*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1999, 126 s. ISBN 80-7033-615-3.
- KAFKA, Franz. *Deníky 1909-1912*. Josef Čermák. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, 345 s. ISBN 80-85844-23-0.
- KAFKA, Franz. *Dopisy Mileně*. 2. vyd. Hana Žantovská. Praha: Český spisovatel, 1993, 303 s. ISBN 80-202-0450-4.
- KAFKA, Franz. *Dopisy přátelům a jiná korespondence*. Věra Koubová. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2007. ISBN 978-80-86911-10-6.
- KAFKA, Franz. *Popis jednoho zápasu: Novely, črty, aforismy z pozůstalosti*. 2. vyd. Vladimír Kafka. Praha: Odeon, 1991, 283 s. ISBN 80-207-0261-X.
- KAFKA, Franz. *Proces*. 4. vyd. Dagmar a Pavel Eisnerovi. Praha: Argo, 1995, 227 s. ISBN 80-85794-48-9.
- KISCH, Egon Ervín. *Hřbitov bohatých psů*. Gabriela Veselá a Viera Glosíková. Praha: Labyrint, 2008, 276 s. ISBN 978-80-85935-70-7.
- KISCH, Egon Ervín. *Pasák*. 3. vyd. Jarmila Haasová-Nečasová. Brumlovice: Carpe Diem, 1999. ISBN 80-902354-3-3.
- KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. 2. vyd. Brno: Atlantis, 2006, 341 s. ISBN 80-7108-281-3.
- MEYRINK, Gustav. *Golem*. 4. vyd. Eva Pátková. Praha: Argo, 1993, 214 s. ISBN 80-85794-19-5.

- LAŠŤOVKA, Marek et al. *Pražský uličník: Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 1. díl (A-N)*. Praha: Libri, 1997, 604 s. ISBN 80-85983-24-9.
 - LAŠŤOVKA, Marek et al. *Pražský uličník: Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 2. díl (O-Ž)*. Praha: Libri, 1998, 726 s. ISBN 80-85983-25-7.
 - HRUBEŠOVÁ, Eva a Josef HRUBEŠ. *Pražské sochy a pomníky*. 2. vyd. Praha: Petrklíč, 2009, 170 s. ISBN 978-80-7229-209-7.
 - VLČEK, Pavel et al. *Umělecké památky Prahy: Staré město a Josefov*. Praha: Academia, 1996, 639 s. ISBN 80-200-0563-3.
 - DUDÁK, Vladislav. *Pražský poutník aneb Prahou ze všech stran*. 5. akt. vyd. Praha: Baset, 2008. 261. ISBN 80-86223-55-8.
 - ŠEVCŮ, Ondřej et al. *Karlův most*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007, 368 s. ISBN 978-80-7360-651-0.
 - NOVOTNÝ, Kamil a Emanuel POCHE. *Karlův most*. Praha: Poláček, 1947, 148 s.
-
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. Praha: Panorama, 1983. 396 s.
 - PALA, Karel a Jan VŠIANSKÝ. *Slovník českých synonym*. 3. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, s.r.o., 2001, 477 s. ISBN 80-7106-450-5.
 - KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Praha: Nakladatelství H&H Vyšehradská s.r.o., 2009, 127 s. ISBN 978-80-7319-088-0.
 - NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen*. 3. vyd. Heidelberg: Groos-Verlag, 1995. 284 s. ISBN 978-3872766496.
 - *Duden: Deutsches Universalwörterbuch*. 6. vyd. Mannheim: Dudenverlag, 2006. 2015 s. ISBN 978-3-411-05506-7.
 - GUDRUN, Henning a Georg PELZ. *Transakční analýza: Terapie a poradenství*. Blanka Čepická. Praha: Grada Publishing, 2008, 317 s. ISBN 978-80-247-1363-2.

Internetové zdroje:

- *VITALIS: Pražské nakladatelství* [online]. [cit. 2012-05-25]. Dostupné z: http://www.vitalis-verlag.com/vitalis_cz/index_cz.php
- *PRAGUEWELCOME: Prague's official tourist portal* [online]. [cit. 2012-05-25]. Dostupné z: <http://www.praguewelcome.cz/>

8. PŘÍLOHA